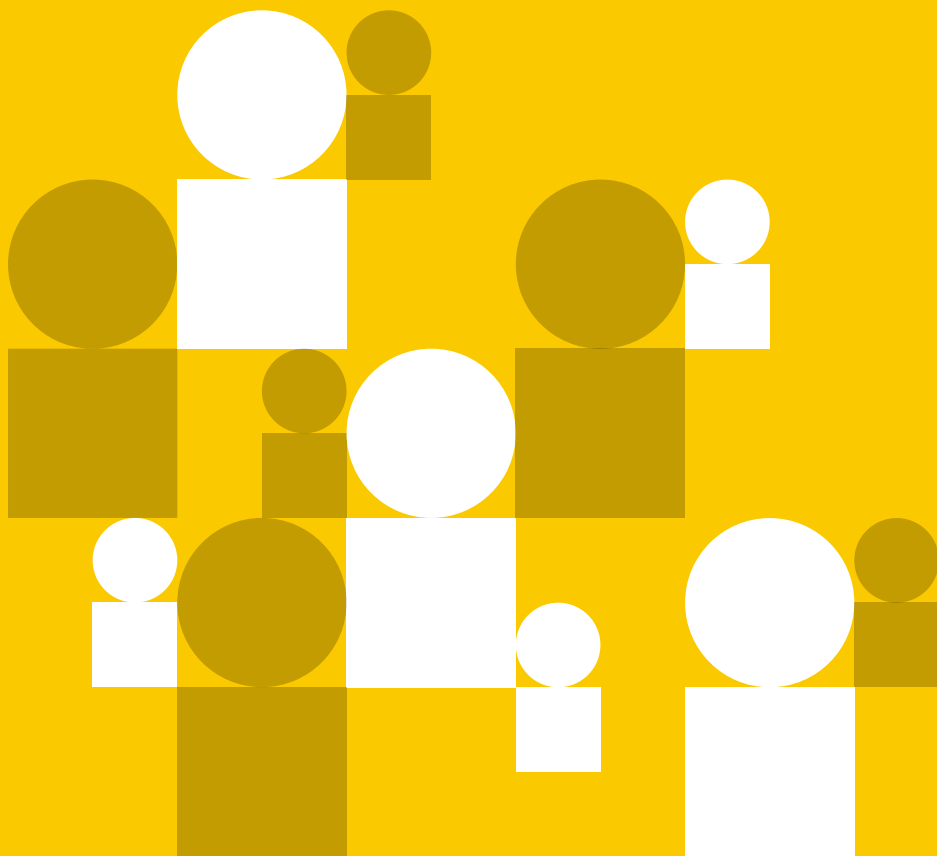

LJUDSKA PRAVA U HRVATSKOJ

**Ljudska prava
u Hrvatskoj:**
pregled stanja
za 2019. godinu

Izdavač:

Kuća ljudskih prava Zagreb
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb
www.kucaljudskihprava.hr

Za izdavača:

Ivan Novosel

Uredništvo:

Tina Đaković i Ivan Novosel

Istraživački tim:

Ivan Buljan, Tea Dabić i Klara Horvat

Lektura:

Tina Đaković

Korektura:

Ivan Buljan

Dizajn i prijelom:

Radnja.hr

Tisak: ACT Printlab d.o.o.

Naklada: 300

ISSN: 1848–8994

Zagreb, ožujak 2020.

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Izdavanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva i Grada Zagreba. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i Grada Zagreba.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija KLJP – a je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

GRAD
ZAGREB

- 8 Uvod**
- 9 Metodologija**
- 10 Društveni, ekonomski i politički kontekst**
- 12 Međunarodni instrumenti, zakoni, javne politike i institucije**
- 14 Pravo na participaciju, branitelji ljudskih prava i civilno društvo**
- 14 Pravo na glasovanje
- 15 Sloboda izražavanja, sloboda okupljanja i pravo na mirni prosvjed
- 17 Sudjelovanje u procesima donošenja odluka
- 18 Sloboda udruživanja, branitelji ljudskih prava i poticajno okruženje za razvoj civilnog društva
- 20 Vjerska prava i slobode**
- 21 Medijske slobode**
- 25 Sigurnost i ljudska prava**
- 27 Pravosuđe i ljudska prava**
- 27 Procesna prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom i prekršajnom postupku
- 29 Prava zatvorenika
- 30 Prava žrtava
- 32 Besplatna pravna pomoć
- 33 Maloljetničko sudovanje
- 35 Tranzicijska pravda i suočavanje s prošlošću**
- 37 Pravo na adekvatan životni standard**
- 37 Pravo na hranu
- 38 Pravo na adekvatno stanovanje
- 40 Pravo na socijalnu zaštitu
- 41 Ljudska prava i siromaštvo
- 42 Pravo na pitku vodu
- 44 Radna i sindikalna prava**
- 44 Pravo na rad
- 47 Pravo na poštene i povoljne uvjete rada

- 49 Pravo na zdravlje**
- 49** Pravo na pristup zdravstvenim ustanovama, dobrima i uslugama
- 50** Liječenje malignih bolesti
- 51** Mentalno zdravlje

- 52 Financijsko kreditiranje i pravo na zaštitu vlasništva**

- 54 Pravo na pristup kulturi**

- 55 Ljudska prava i okoliš**

- 57 Obrazovanje i ljudska prava**
- 60** Građanski odgoj i obrazovanje i zdravstveni odgoj

- 62 RANJIVE SKUPINE**

- 62 Prava žena**
- 62** Rodno uvjetovano nasilje i nasilje u obitelji
- 66** Reproductivna prava, trudnoća i majčinstvo
- 69** Žene na tržištu rada

- 71 Prava djece**
- 71** Sustav udomiteljstva i posvojenja
- 74** Nasilje nad djecom i prevencija

- 75 Prava osoba starije životne dobi**

- 77 Prava osoba s invaliditetom**
- 80** Prava osoba sa senzornim oštećenjima
- 81** Prava osoba s autizmom
- 82** Prava osoba s intelektualnim teškoćama

- 83 Prava LGBTIQ osoba**

- 86 Prava beskućnika**

- 88 Prava izbjeglica**
- 88** Pristup pravu na međunarodnu zaštitu
- 89** Pristup teritoriju Hrvatske i ilegalna protjerivanja
- 90** Proces i aspekti integracije u društvo

- 92 Prava nacionalnih manjina**
- 92** Romska nacionalna manjina
- 94** Srpska nacionalna manjina

Uvod

- 01.** Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2019. godinu izvještaj je Kuće ljudskih prava Zagreb koji daje uvid u kršenja, probleme i izazove u području zaštite i promicanja ljudskih prava u Hrvatskoj tijekom prošle godine.
- 02.** Izvještaj je nastao temeljem sustavnog cjelogodišnjeg praćenja i prikupljanja informacija od relevantnih dionika iz civilnog društva i akademske zajednice koji se bave ljudskim pravima. Iako opsežan, ovaj izvještaj ne obuhvaća sva kršenja i probleme ljudskih prava u 2019. godini već ona koja su u svom radu zabilježile Kuća ljudskih prava Zagreb i organizacije civilnog društva koje su doprinijele izradi ovog izvještaja.
- 03.** Zahvaljujemo se organizacijama koje su doprinijele izradi ovog izvještaja: Adopta, B.a.B.e., BRID – Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju, Centar za mir nenasilje i ljudska prava, Centar za mirovne studije, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Documenta – centar za suočavanje s prošlošću, Dugine obitelji, Forum za slobodu odgoja, Gong, Hrabri telefon, Hrvatski pravni centar, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir, Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatska udruga poslodavaca, Inicijativa mladih za ljudska prava, Koalicija udruga u zdravstvu, Kulturtreger, Mreža mladih Hrvatske, Nezavisni hrvatski sindikati, Pravo na grad, Roditelji u akciji – RODA, Romsko nacionalno vijeće, Savez udruga za autizam Hrvatske, Svitanje, Trans Aid, Udruga Let, Udruga MoSt, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima, Udruga za zaštitu prava potrošača Varaždinski potrošač, WWF Adria, Zagreb Pride, Zelena akcija, Ženska soba te dr.sc. Nikola Baketa, Gordan Bosanac, doc. dr. sc. Zoran Burić, prof. dr.sc. Elizabeta Ivičević Karas i dr.sc. Lana Peto Kujundžić.
- 04.** Izrazi korišteni u ovom izvještaju, bili iskazani u muškom ili ženskom rodu, jednako se odnose na sve osobe, izuzev dijelova izvještaja koji tematiziraju ljudska prava žena.

Metodologija

- 05.** Metodologija istraživanja korištena za izradu pregleda stanja ljudskih prava u Hrvatskoj temelji se na Univerzalnom indeksu ljudskih prava Ujedinjenih naroda. Indeks obuhvaća sve relevantne norme i standarde globalnog sustava zaštite ljudskih prava i prikladan je za istraživanja u nacionalnom kontekstu.
- 06.** Nalazi su formulirani na temelju istraživanja koje je provedeno u dvije faze. Prva faza obuhvaća prikupljanje informacija iz sekundarnih izvora: medijski izvori, praćenje službenih objava, statistika, izvještaja državnih tijela i pravobraniteljstava, pregledi izvještaja i objava civilnog društva te analiza relevantne legislative.
- 07.** Druga faza sastojala se od konzultacija s organizacijama civilnog društva i akademskom zajednicom temeljem sistematiziranih saznanja prikupljenih u prvoj fazi. U izradi izvještaja Kuća ljudskih prava Zagreb vodi se načelom participativnosti: u istraživanju su zastupljene organizacije civilnog društva i članovi akademske zajednice koji su u svome radu posvećeni stvaranju tolerantnog, pravednog, inkluzivnog i otvorenog društva, što su ujedno vrijednosti koje dijeli i zastupa Kuća ljudskih prava Zagreb te suradnju s tim organizacijama i pojedincima smatramo vrijednim resursom u svom radu.

Društveni, ekonomski i politički kontekst

- 08.** Opća ocjena stanja ljudskih prava u Hrvatskoj za 2019. je: stagnacija. Nije bilo jasnog sustavnog napretka, ali ni mjerljivih i vidljivih napora usmjerenih na jačanje i izgradnju sustava zaštite i promocije ljudskih prava.
- 09.** Ljudska prava ni u 2019. nisu bila na političkoj agendi institucija i donositelja odluka. Nastavak je to negativnog trenda političkog i institucionalnog zanemarivanja rada na ljudskim pravima prisutnog od ulaska Hrvatske u Europsku uniju.
- 10.** Hrvatska već godinama nema temeljne javne politike u području ljudskih prava, pa samim time ni plan kako zauzavati i preokrenuti negativni trend srozavanja dostignutih standarda u pojedinim područjima ljudskih prava. Umjesto napretka, kontinuirano svjedočimo problemima i kršenjima ljudskih prava u područjima poput medijskih sloboda i pravosuđa. Sporost pravosuđa, birokratiziranost javne uprave, percepcija korupcije i nepovjerenje u institucije dodatno doprinose razini nezadovoljstva životom u Hrvatskoj.
- 11.** Društveni problemi, poput netolerancije, govora mržnje, diskriminacije i nasilja motiviranog mržnjom rješavaju se samo reaktivno i površno. I prošle godine je građanski odgoj i obrazovanje bio zanemaren i marginaliziran u obrazovnom sustavu. Nažalost, djecu i mlade se ne uči o njihovim temeljnim ljudskim pravima i solidarnosti, niti ih se potiče da aktivno sudjeluju u društvu.
- 12.** Ni u 2019. nije bilo političke volje da se nakon višegodišnjeg ignoriranja napokon implementiraju odluke Ustavnog suda i izmjene zakona o prekidu trudnoće i zakona o jednakoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina. Zbog nedostatka političke volje, pučka pravobraniteljica kao opunomoćenica Hrvatskog sabora ni u 2019. nije, suprotno Ustavu i zakonu, mogla nadzirati postupanje policije na granicama.

- 13.** Prošla godina je ponovno pokazala da su institucije slabo kapacitirane obraniti dostignute standarde ljudskih prava te da u mnogim područjima postoji opasnost od urušavanja sustava zaštite ljudskih prava, posebno zaštite manjinskih i marginaliziranih društvenih skupina.
- 14.** Usprkos pozitivnim kretanjima u gospodarstvu, Hrvatska u rastu i dalje zaostaje za drugim državama članicama EU. Prosječne plaće porasle su u odnosu na prethodnu godinu, ali bilježi se i porast troškova života. Svaki peti građanin i dalje živi u riziku od siromaštva, uočavaju se regionalne nejednakosti u dohotku, ali i pristupu obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti.
- 15.** Ekonomske nejednakosti najviše pogađaju ugrožene i marginalizirane društvene skupine. Osobe starije životne dobi i djeca su posebno izloženi riziku od siromaštva. Istovremeno, iako nominalno postoji, Hrvatska zapravo nema upotrebljivu i na principima ljudskih prava razrađenu strategiju suzbijanja siromaštva.
- 16.** Zabrinjava internost institucija u pogledu sposobnosti države da aktivno pristupi rješavanju kompleksnih problema današnjice poput migracija, klimatskih promjena, izazova tehnološkog razvoja i digitalnog doba te negativnih populacijskih kretanja. U kontekstu ovih globalnih izazova, posebno zabrinjava nedostatak kvalitetnih javnih politika i rješenja temeljenih na principima i standardima poštivanja, zaštite i promocije ljudskih prava.

Međunarodni instrumenti, zakoni, javne politike i institucije

- 17.** Tijekom 2019. nisu učinjeni potrebni koraci za pripremu ratifikacije Europske socijalne povelje (revidirane) i Međunarodne konvencije za zaštitu svih osoba od prisilnih nestanaka. Hrvatska također nije prihvatila članak 14. Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije čime je i dalje omogućeno podnošenje individualnih pritužbi Odboru koji prati provedbu ove konvencije.
- 18.** Hrvatska još uvijek nije potpisala Fakultativni protokol Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima te Međunarodnu konvenciju za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji.
- 19.** Ni nakon višegodišnjeg kašnjenja Hrvatska u 2019. nije dostavila periodične izvještaje o provedbi Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije te Fakultativnog protokola Konvencije o pravima djeteta o trgovini djecom, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji. Dodatno, 2019. je propušten rok za slanje izvještaja o provedbi Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena.
- 20.** Ni 2019. nije učinjen napredak u prevođenju preporuka i mišljenja UN – ovih odbora koji nadziru primjenu konvencija za zaštitu ljudskih prava na hrvatski jezik, a čime bi ih se učinilo dostupnijim stručnoj i općoj javnosti.
- 21.** Nacionalni program zaštite i promocije ljudskih prava i dalje nije izrađen ni donesen, iako je prethodni istekao još 2016. Time Hrvatska ulazi u četvrtu godinu bez važeće temeljne javne politike u području ljudskih prava.

22.

Hrvatska također nema izrađene ni usvojene javne politike u području stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2016., te nacionalnu politiku u području ravnopravnosti spolova koja je istekla još 2015. godine.

23.

Završetkom 2019. Hrvatska je okončala trogodišnji mandat članice UN – ovog Vijeća za ljudska prava. Poput prethodnih godina, i tijekom 2019. Hrvatska nažalost nije pokazala agilnost u promoviranju ljudskih prava u ovom međuvladinom tijelu niti je ispunila obećanja i dobrovoljne obveze koje je navela u kandidaturi Općoj skupštini UN – a. Također, nije uspostavljena suradnja s organizacijama civilnog društva vezano uz aktivnosti u Vijeću. Vijeće za ljudska prava i aktivnosti Hrvatske u njemu su ostale nevidljive javnosti.

Pravo na participaciju, branitelji ljudskih prava i civilno društvo

PRAVO NA GLASOVANJE

24.

U svibnju 2019. održani su izbori za Europski parlament koji su prošli mirno i u demokratskoj atmosferi. Usprkos zakonskoj obvezi, gotovo 25 posto svih predanih kandidacijskih lista nije zadovoljilo odredbu o minimalno 40 postotnoj zastupljenosti žena. Nereguliranost izborne promidžbe na društvenim mrežama imala je negativan utjecaj na ostvarivanje prava na glasovanje te na pošteno i transparentno političko natjecanje.¹

25.

Tijekom prvog kruga glasovanja za izbor Predsjednika Republike Hrvatske bilo je otežano ili onemogućeno glasovanje starijim, bolesnim, teško pokretnim osobama i osobama s invaliditetom te građanima koji su se zatekli u bolnici jer zakon ne predviđa mogućnost organizacije glasanja u bolnicama.

26.

Iako zakon u opravdanim situacijama omogućuje glasovanje izvan biračkog mjesta, mnogi građani koji su bili u opravdanoj nemogućnosti na dan izbora samostalno doći do biračkog mjesta, nisu informirani o ovome pravu ili im se ono uskraćuje. Naime, čak i kada birači unaprijed obavijeste izbornu povjerenstvo o svojoj nemogućnosti dolaska do biračkog mjesta, birački odbori ne moraju posjetiti birača ukoliko imaju neodgodive obveze na poslovima na biračkom mjestu koje su važne za regularnost izbora.²

1 Gong, Izvještaj o izborima za Europski parlament 2019. Dostupno na linku: https://www.gong.hr/media/uploads/20190716_izborni_izvje%C5%A1taj_ep_2019_gong.pdf

2 Gong, Omogućite ustavno pravo glasovanja svima!. Dostupno na linku: <https://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/predsjednicki/omogucite-ustavno-pravo-glasanja-svima/>

27. Prilikom provođenja izbora za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina zabilježene su tehničke poteškoće u radu aplikacije za prijave za članove biračkih odbora što je onemogućilo zainteresiranim građanima pravovremeno prijavljivanje.³

28. Iako najavljeno, nije došlo do izmjena referendumskog zakonodavstva kojim bi se otklonile manjkavosti aktualnog okvira za provedbu referenduma. Između ostalog nije donesena niti regulacija koja bi otklonila mogućnost raspisivanja referenduma koji za cilj imaju smanjivanje ili ograničavanje ljudskih prava, posebno manjinskih te marginaliziranih i diskriminiranih društvenih skupina.⁴

SLOBODA IZRAŽAVANJA, SLOBODA OKUPLJANJA I PRAVO NA MIRNI PROSVJED

29. Nepravomoćna presuda Zoranu Ercegu za kršenje javnog reda i mira jer je prilikom otvaranja spomenika Franji Tuđmanu izjavio 'Zločincu ste digli spomenik' nije u skladu s praksom Europskog suda za ljudska prava. ESLJP je utvrdio da sloboda izražavanja i okupljanja uključuje i izražavanje kritičkih stavova koji su suprotni aktualnoj politici ili dominantnom društvenom uvjerenju.

30. Zabrinjava i policijsko postupanje kojim se ograničava pravo na prosvjed. Tako je na Koručuli prilikom posjeta premijera građanin priveden i udaljen s javnog mjesta jer je izvikivao i istaknuo napisano 'Živio ćaća! Dobro nam došao!'. Policija je onemogućila ostvarivanje njegovog ljudskog prava na mirni prosvjed i slobodu izražavanja iako ni na koji način nije ugrožavao sigurnost i javni red i mir.

3 Gong, Nepravilnosti u sjeni izbora za Europski parlament. Dostupno na linku: <https://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/manjinski/nepravilnosti-u-sjeni-izbora-za-europski-parlament/>

4 Gong, Gongove preporuke za unapređivanje izbora i referenduma. Dostupno na linku: <https://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/gongove-preporuke-za-unaprjedenje-izbora-i-referen/>

- 31.** ESLJP je u 2019. odbacio zahtjev nogometaša Šimunića protiv Hrvatske ustvrdivši da u slučaju u kojem je pravomoćno kažnjen za uzvikivanje ustaškog pozdrava na stadionu, Šimuniću nije povrijeđeno pravo na slobodu izražavanja. ESLJP je ponovno potvrdio kako se pravo na slobodu govora ne odnosi na onu vrstu govora koji proklamira mržnju ili nasilje.
- 32.** U 2019. ponovno je najavljeno donošenje Zakona o sprječavanju neprimjerenog ponašanja na društvenim mrežama koji bi trebao regulirati govor mržnje, lažne vijesti i nasilje na društvenim mrežama. Ovakav zakon mogao bi imati ozbiljne posljedice na slobodu izražavanja, te dovesti do cenzuriranja i prekomjernog uklanjanja sadržaja, posebno uzimajući u obzir postojeće izazove i kršenja ljudskih prava koja su zabilježena u ovom području u prethodnim godinama.⁵
- 33.** Na slobodu izražavanja u Hrvatskoj i dalje negativno djeluje pojavnost govora mržnje u javnom diskursu, pogotovo rasističkog govora mržnje usmjerenog protiv Srba, LGBTIQ osoba i Roma. Posebno zabrinjava učestalost govora mržnje na internetu, te među mladima.⁶
- 34.** U kontekstu ostvarivanja prava na javno okupljanje ni u 2019. nisu zabilježeni pomaci u dostupnosti informacija i smjernica za prijavu okupljanja i ishođenja potrebnih dozvola te oslobađanja obveza plaćanja troškova komunalnih usluga i usluga tijela javne vlasti nastalih u odnosu na javna okupljanja i prosvjede. Također, na slobodu okupljanja i dalje negativno utječe komercijalizacija javnih prostora koja otežava održavanje prosvjeda na trgovima, ulicama, parkovima i drugim javnim površinama.⁷

5 Kuća ljudskih prava Zagreb, Ljudska prava u digitalnom okruženju. Dostupno na linku: <https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2020/01/TT-Ljudska-prava-u-digitalnom-okruzenju2001.pdf>

6 Pučka pravobraniteljica, Govor mržnje među mladima na internetu, Dostupno na linku: https://www.ombudsman.hr/wp-content/uploads/2019/12/Istra%C5%BEivanje_Govor-mr%C5%BEnje-me%C4%91u-mladima-na-Internetu.pdf

7 Kuća ljudskih prava Zagreb, Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2018. godinu. Dostupno na linku: <https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/03/Ljudska-prava-u-Hrvatskoj-2018.pdf>

SUDJELOVANJE U PROCESIMA DONOŠENJA ODLUKA

35.

Iako je prema podacima za 2018. došlo do povećanja broja e – savjetovanja za čak 40 posto u odnosu na 2017., zabrinjava da je samo oko 11 posto savjetovanja bilo otvoreno dulje od 30 dana što je minimalni zakonski rok. Dodatno, problemi su i ne donošenje planova savjetovanja sa zainteresiranom javnošću, neobjavljivanje izvješća o završenim savjetovanjima, odnosno ne davanje odgovora na pristigle komentare građana.⁸

36.

Na ostvarivanje prava na pristup informacijama u 2019. negativno se odražava sve učestalija praksa korištenja odredbi GDPR – a o pravu na zaštitu osobnih podataka kao argumenta za neobjavljivanje ili dostavu određenih podataka koji su od javnog interesa, a na temelju čega tijela javne vlasti odbijaju zahtjeve za pristup informacijama. Nedostaju jasne smjernice tijelima javne vlasti o tome koji podaci su zaštićeni kao osobni, a koji nisu.

37.

Suprotno odredbama Zakona o pravu na pristup informacijama, podaci o vlasnicima i upravljačkim strukturama poslovnih subjekata koji se nalaze u sudskom registru će se moći naplaćivati sukladno odluci ministra financija. Time se stvara nejednakost među građanima u ostvarivanju prava na pristup informacijama u pogledu financijskih mogućnosti i suprotno je ustavom definiranom pravu na pristup informacijama.

38.

I u 2019. zabilježeni su problemi u provedbi Zakona o pravu na pristup informacijama. Tijela javne vlasti i dalje ignoriraju rješenja povjerenika za informiranje dok je provođenje prekršajnih odredbi iz Zakona otežano dugotrajnošću postupaka pred upravnim sudovima.

⁸ Ured za udruge Vlade RH, Izvješće o provedbi savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata u 2018. godini. Dostupno na linku: <https://zakonodavstvo.gov.hr/User-DocsImages/dokumenti/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20savjetovanja%20za%202018.pdf>

- 39.** U 2019. nije zabilježen napredak u sudjelovanju građana u procesima donošenja odluka na lokalnoj razini o pitanjima od važnosti za uređenje životne sredine, zaštitu okoliša i sl. Javne rasprave i savjetovanja koja provode mjesni odbori ili jedinice lokalne samouprave nisu u dovoljnoj mjeri oglašeni i građani ih slabo koriste kao sredstvo uključivanja u donošenje odluka koje utječu na kvalitetu njihova života.

SLOBODA UDRUŽIVANJA, BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA I POTICAJNO OKRUŽENJE ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA

- 40.** Ni u 2019. nije donesen Nacionalni plan stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva iako je postojeća strategija istekla još 2016. godine.
- 41.** Pristup sredstvima Europskog socijalnog fonda alociranim za rad organizacija civilnog društva je u 2019. godini bio gotovo onemogućen. Od ukupno 15 najavljenih poziva za dostavu projekata ukupne vrijednosti 905 milijuna kuna do kraja godine nije objavljeno njih 14.
- 42.** Provedba projekata, posebice onih financiranim sredstvima Europskog socijalnog fonda opterećena je sve većim administrativnim zahtjevima prema udrugama provoditeljicama čime se bespotrebno opterećuje njihovo poslovanje i negativno utječe na kvalitetu programskog, odnosno sadržajnog rada na provedbi projekata. Dodatno, zabilježeni su problemi u procesuiranju zahtjeva za naknadu troškova, jer tijela usporeno pregledavaju podnesene izvještaje i sa zakašnjenjem odobravaju financijske isplate udrugama provoditeljicama čime se negativno utječe na njihovu financijsku stabilnost.
- 43.** Organizacije civilnog društva koje se bave zagovaračkim, istraživačkim i watch dog aktivnostima u području zaštite i promocije ljudskih prava i u 2019. su imale problema u

namicanju sredstava potrebnih za provođenje ovih aktivnosti uslijed postojanja uglavnom kratkoročnih i isključivo projektno usmjerenih oblika financiranja. Kratkoročno i projektno financiranje ima negativan utjecaj na kvalitetu socijalnih usluga koje pružaju udruge u lokalnim zajednicama.

44.

U 2019. nije bilo pomaka u stvaranju poticajnog okruženja za razvoj građanske i poduzetničke filantropije za ljudska prava.

45.

Branitelji ljudskih prava koji se bave zaštitom izbjeglica i u 2019. su bili izloženi delegitimaciji i diskreditaciji njihova rada od dijela desnih političara i medija. Dodatno, javnoj diskreditaciji su bili izloženi i branitelji ljudskih prava koji se bave transparentnošću i demokratizacijom.

Vjerska prava i slobode

- 46.** Iako je poštivanje vjerskih prava i sloboda u Hrvatskoj na visokoj razini, u 2019. nije napravljen nikakav napredak u rješavanju zamjećenih problema vezanih uz ostvarivanje vjerskih prava i sloboda.
- 47.** Sustavno i kvalitetno rješenje za učenike osnovnih škola koji ne pohađaju vjeronauk i dalje izostaje, čime su ta djeca i dalje u neravnopravnom položaju u odnosu na djecu koja pogađaju konfesionalnu vjeronaučnu nastavu u školi. Nije riješeno ni pitanje degetoizacije manjinskog vjerskog sadržaja u programu javne radiotelevizije.
- 48.** Manjinske vjerske grupe, posebice one koje ne pripadaju judeo – kršćanksoj tradiciji i koje se do 2002. nisu registrirale kao vjerske zajednice su i dalje u nejednakom položaju u odnosu na ostale vjerske zajednice zbog zakonske obveze o prethodnom postojanju vjerske udruge kao preduvjeta za registriranje vjerske zajednice. To otežava ostvarivanje njihovih vjerskih prava i sloboda i pravo na potporu države, na što imaju pravo druge grupe koje su registrirane kao vjerske zajednice.

Medijske slobode

- 49.** Iako je izrada najavljena više puta tijekom 2019., Hrvatska već četvrtu godinu nema medijsku strategiju, odnosno jasno definiranu medijsku politiku kao temelj za najavljenju izmjenu medijskog zakonodavstva. Usprkos tome i bez da je najprije revidiran Zakon o medijima, Ministarstvo kulture je započelo s procesom izmjena i dopuna Zakona o elektroničkim medijima.
- 50.** Dodatan problem u procesu izmjena Zakona o elektroničkim medijima je bilo i ignoriranje stavova i prijedloga novinarske struke. Iako je Hrvatsko novinarsko društvo bilo uključeno u radnu skupinu za izradu ZEM – a, Ministarstvo kulture u Nacrt prijedloga Zakona o elektroničkim medijima nije uvrstilo nijedan HND – ov prijedlog.
- 51.** Na ljestvici slobode medija Reportera bez granica Hrvatska⁹ se nalazi na 64. od ukupno 180 mjesta, što je napredak za pet mjesta u odnosu na 2018 godinu. Međutim Hrvatska je i dalje na začelju zemalja EU i iza nekih zemalja u regiji po stupnju slobode medija. Zabilježena kršenja medijskih sloboda su učestale tužbe protiv novinara i urednika za klevetu, uvredu i sramoćenje te napadi i zastrašivanja novinara, pogotovo onih koji istražuju kontroverzne teme poput ratnih zločina, organiziranog kriminala ili korupcije. Također, problematično je i uplitanje vlasti u rad javne televizije.
- 52.** U kontekstu velikog broja tužbi protiv novinara za uvrede, klevete i javno sramoćenje (kajih je u 2018. bilo više od 1000)¹⁰ i njihovog izrazito negativnog utjecaja na slobodu govora i medijske slobode, u ožujku 2019. održan je prosvjed novinara na kojem se između ostalog tražila i žurna

9 Reporters Without Borders, 2019 World Press Freedom Index. Dostupno na linku: <https://rsf.org/en/croatia>

10 Kuća ljudskih prava Zagreb, Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2018. godinu. Dostupno na linku: <https://www.kucaljjudskihprava.hr/wp-content/uploads/2019/03/Ljudska-prava-u-Hrvatskoj-2018.pdf>

izmjena kaznenog zakonodavstva u cilju onemogućavanja zloupotrebe sudskih tužbi kao sredstva pritiska na novinare.

53.

U 2019. iz Kaznenog zakona je brisano kazneno djelo teškog sramoćenja, te je dodatno definirano kazneno djelo uvrede na način da se ne odnosi na novinare, što predstavlja pozitivan pomak. Međutim, izmjenama Kaznenog zakona nisu dekriminalizirana sva kaznena djela protiv časti i ugleda, odnosno nisu brisani: članak 149. 'Kleveta', članak 349. 'Povreda ugleda Republike Hrvatske' i članak 356. 'Povreda ugleda strane države i međunarodne organizacije'¹¹.

54.

Iako je Europski sud za ljudska prava u slučaju Narodni list protiv Hrvatske utvrdio da preveliki i nerazmjerni iznosi odšteta za uvrede, klevete i javno sramoćenje protiv novinara i medija imaju negativan utjecaj na javnu raspravu u stvarima od društvenog interesa, u 2019. zabrinjavaju nepravomoćne presude hrvatskih sudova koje protivno utvrđenom standardu dosuđuju visoke i nerazmjerne iznose odšteta.

55.

I u 2019. zabilježeni su slučajevi zastrašivanja novinara: prijetnje smrću, javni verbalni napadi i uvrede upućene novinarima, pokušaji onemogućavanja snimanja i izvještavanja, prijetnja bombom novinskoj redakciji, prijeteća poruka na zgradi HND – a, te prijeteći grafiti na zgradama i u blizini novinskih redakcija. Zabrinjava izostanak javne osude ovih incidenata od strane dužnosnika i institucija, kao i izostanak efikasne i brze istrage, procesuiranja i kažnjavanja počinitelja u slučajevima zastrašivanja i prijetnji novinarima.

56.

Zabrinjavajuća je prvostupanjska presuda u slučaju fizičkog napada s teškim ozljedama koji je pretrpio novinar Hrvoje Bajlo, a počinitelj je kažnjen uvjetnom kaznom zatvora. Određivanjem blagih kazni za kaznena djela s

11 Joint International Mission (JIM), Press freedom in Croatia: Hate speech and Hope for Change. Dostupno na linku: <http://seemo.org/assets/pdf/Croatia-Report-final%203152018.pdf>

teškim fizičkim ozljedama protiv novinara ne pridonosi se sigurnosti novinara u obavljanju svog posla.

- 57.** Prijetnje i zastrašivanja novinara i medija posebno zabrinjavaju kada dolaze od dužnosnika i članova političkih stranaka. Tako se tužbama za klevetu i uvrede koje učestalo protiv novinara i medija podižu visoki državni dužnosnici, saborski zastupnici i članovi njihovih obitelji, suci, institucije i javni medijski servis dodatno vrši pritisak na kritičko i istraživačko novinarstvo.
- 58.** U 2019. zabilježena su dva slučaja nedopustivog pritiska na slobodu rada novinara. Novinar Gordana Duhaček je uhapšen i ekspresno nepravomoćno osuđen zbog vrijeđanja policije iako je njegovo pisanje predstavljalo javno iznesenu kritiku i komentar pojedinačnog policijskog postupanja u cilju informiranja javnosti. Dodatno zabrinjava i podizanje optužnog prijedloga protiv istog novinara za satiričnu obradu domoljubne pjesme na Twitteru za koju policija tvrdi da vrijeđa moralne osjećaje građana, iako je to suprotno utvrđenoj praksi Europskog suda za ljudska prava.
- 59.** Također zabrinjava i slučaj pritiska na novinarku Đurđicu Klancir kojoj je policija došla provjeriti identitet na radno mjesto u novinsku redakciju i to zbog privatne tužbe sisačko – moslavačkog župana protiv nje. Dolazak policije na njezino radno mjesto eklatantan je oblik političko – policijskog pritiska na novinarku, zastrašivanja i odvrćanja od daljnjeg istraživanja.
- 60.** Dodatno, zabrinjava učestalost vrijeđanja i omalovažavanja novinarki i novinara od strane dužnosnika, te neodržavanja konferencija za medije i izbjegavanje odgovaranja na novinarska pitanja.
- 61.** I dalje izostaje podrška radu neprofitnih medija. Iako je iz Europskog socijalnog fonda za financiranje medija zajednice (neprofitnih medija) bilo osigurano 30 milijuna kuna, Ministarstvo kulture je u svibnju 2019. raspisalo natječaj za samo 15 milijuna kuna. Raspodjela sredstava se još

čeka. Onemogućavanje pristupa tim sredstvima neminovno dovodi do destruiranja i gušenja neprofitne medijske scene u Hrvatskoj.

62.

Na slobodu medija negativno utječe stanje u radno – pravnim odnosima u medijima. U nekim privatnim medijskim kućama otkazani su kolektivni ugovori ili nisu potpisani novi, a u mnogim medijima zabranjuje se ili otežava sindikalni rad.

Sigurnost i ljudska prava

- 63.** Premda je Vijeće za građanski nadzor sigurnosno – obavještajnih agencija uspostavljeno krajem 2018. sustav građanskog nadzora nad tajnim mjerama prikupljanja podataka koje provodi policija i dalje ne funkcionira jer već treću godinu zaredom nije konstituirano Vijeće za građanski nadzor nad primjenom pojedinih policijskih ovlasti.
- 64.** Ni u 2019. nije konstituirano Povjerenstvo za rad po pri- tužbama u Ministarstvu unutarnjih poslova. Tek je krajem godine objavljen javni poziv za podnošenje prijedloga za imenovanje devet članova u ovo povjerenstvo.
- 65.** Ni četiri godine nakon podnošenja zahtjeva, Ustavni sud nije dao ocjenu ustavnosti izmjena Zakona o obrani i Za- kona o nadzoru državne granice kojima je omogućena asistencija vojske u zaštiti granica.
- 66.** Krajem 2019. Europska komisija potvrdila je da Hrvatska ispunjava tehničke uvjete za punu primjenu šengenskih pravila i standarda. Organizacije civilnog društva ocjenjuju da se izvješće temelji prije na političkim nego činjeničnim argumentima. Naime, izvješće je doneseno prije samog završetka evaluacije. Također, izvješće navodi da je MUP dužan uspostaviti neovisan nadzor nad svojim postupa- njem na granici te mu je dodjeljeno oko 300.000 eura za taj nadzor. Završni izvještaj nadzora MUP je trebao komunicirati s pučkom pravobraniteljicom i nevladinim udrugama, što nije učinjeno.
- 67.** Incident unutar vojne baze Zemunik u Zadru u kojem su tri pilota vojnim helikopterom vozila osobu koju se povezuje sa švercom oružja ukazuje na velike sigurnosne propuste u MORH – u. Još jedan incident dogodio se u Puli u kojem je pripadnik Oružanih snaga sudjelovao u napadu na stariju osobu.

- 68.** Ni u 2019. nije rješen problem nepostojanja helikopterske službe za potrebe Search and Rescue i hitne medicinske helikopterske službe. Zbog ograničene dostupnosti helikoptera i raspoloživih posada reakcije ponekad nisu pravovremene, što može dovesti do ozbiljnih posljedica.
- 69.** U Hrvatskoj je još uvijek 299 četvornih kilometara minski sumnjivih područja koja obuhvaćaju 8 županija i 51 grad i općinu. Cjelokupni minski sumnjivi prostor obilježen je s više od 11.530 oznaka upozorenja na minsku opasnost, a pretpostavka je da je prostor zagađen s oko 22.000 mina te neeksplozivnim ubojnim sredstvima.¹²

12 Ravnateljstvo civilne zaštite, Minska situacija u RH.
Dostupno na linku: <https://civilna-zastita.gov.hr/UserDocsImages/145>

Pravosuđe i ljudska prava

- 70.** Ni 2019. nisu učinjeni koraci u reformi izbora sudaca i državnih odvjetnika. U sastavu Državnog sudbenog vijeća i Državnoodvjetničkog vijeća su i dalje i parlamentarni zastupnici, čime zakonodavna vlast direktno utječe na izbor sudaca i državnih odvjetnika.
- 71.** I u 2019. povreda prava na pošteno suđenje te prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života čine najveći broj presuda protiv Republike Hrvatske za kršenje Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.
- 72.** Prema podacima Vijeća Europe, Hrvatska još nije implementirala 84 presude Europskog suda za ljudska prava od čega su 36 klasificirana kao 'vodeći' predmeti. Drugim riječima to znači da je u 36 predmeta ESLJP utvrdio da Hrvatska ima značajan i sustavan problem s poštivanjem ljudskih prava zajamčenih Europskom konvencijom.¹³

PROCESNA PRAVA OSUMNJIČENIKA I OKRIVLJENIKA U KAZNENOM I PREKRŠAJNOM POSTUPKU

- 73.** Promjenama Zakona o kaznenom postupku s kraja 2019. u hrvatsko zakonodavstvo transponirana je Direktiva o besplatnoj pravnoj pomoći čime je uvedeno niz pozitivnih promjena u odnosu na osumnjičeničnikovo i okrivljenikovo pravo na besplatnu pravnu pomoć. Međutim, uočeni su propusti koji mogu dovesti do diskriminacije građana slabijeg imovinskog statusa.

13 Vijeće Europe. HUDOC EXEC baza podatka.
Dostupno na linku: <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%20>

74.

Naime, novim izmjenama ZKP – a prošireno je pravo na branitelja na teret proračunskih sredstava. Do sada se to pravo odnosilo samo na okrivljenike protiv kojih se vodi istraga. Promjenama je primjena tog prava proširena i na one okrivljenike protiv kojih se vodi istraživanje. Također, uveden je novi institut 'privremene pravne pomoći branitelja na teret proračunskih sredstava' koji pravo na besplatnu pravnu pomoć omogućuje svakom uhićeniku bez obzira na kazneno djelo za koje je uhićen. Međutim, oni osumnjičeni koji nisu uhićeni to pravo mogu ostvariti samo ako ih se sumnjiči za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora veća od 5 godina. Dakle, trenutno važeći zakonski okvir nije zadovoljavajući budući da dovodi do diskriminacije građana lošijeg imovnog stanja i nejednakosti građana pred zakonom, a posljedično i do povrede prava na pristup sudu budući da je kriterij za privremenu pravnu pomoć uvjetovan visinom propisane kazne. Takav predloženi zakonski okvir je u suprotnosti za zahtjevima koje nalaže Direktiva o besplatnoj pravnoj pomoći, Europska konvencija za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda, a i Ustav RH, uključujući i druge međunarodne instrumente koji proklamiraju jednakost svih pred zakonom.

75.

Uvođenje novog kaznenog djela za okrivljenike koji se ne pridržavaju samostalnih mjera opreza suprotno je ustavno zajamčenom načelu presumpcije okrivljenikove nevinosti, a predstavlja i kršenje načela razmjernosti budući da istražni zatvor ne može predstavljati kaznu već samo krajnju mjeru osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku.

76.

Ukidanje rokova trajanja obveznog istražnog zatvora u postupku pred drugostupanjskim sudom kada je predviđena kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, dovodi do toga da bi nepravomoćno osuđeni okrivljenici u istražnom zatvoru mogli biti sve do donošenja odluke po žalbi, što može trajati i do nekoliko godina. Takvo zakonsko rješenje krši pretpostavku nedužnosti, načelo razmjernosti i obvezu vođenja žurnog kaznenog postupka iz članka 5. stavak 3. Konvencije o ljudskim pravima.

77. Izmjenama ZKP – a iz 2019. dana je ovlast policiji da može naložiti tjelesni pregled okrivljenika pa i trećih osoba, uključujući žrtve, čime se krši pravo na poštivanje osobnog i obiteljskog života zajamčeno čl. 8. Europske konvencije o ljudskim pravima. Prema odluci Ustavnog suda¹⁴ takvo mješanje u tjelesni integritet može biti samo u nadležnosti suda odnosno državnog odvjetnika u slučajevima manje invazivnih radnji, no ne i policije kao tijela izvršne vlasti.

78. Istim izmjenama ZKP – a po prvi put je dana ovlast policiji da može provoditi dokazne radnje kada je počinitelj nepoznat i u tom cilju može odrediti vještačenje ako je to svrhovito. Međutim, navedenim zakonskim odredbama nisu određena koja su to vještačenja što znači da to mogu biti tjelesni pregledi kojima se zadire u temeljna ljudska prava.

PRAVA ZATVORENIKA

79. Iako je posljednjih godina stanje u zatvorskom sustavu poboljšano, u pojedinim zatvorskim ustanovama problem i dalje predstavlja manjak smještajnog kapaciteta te nepridržavanje prostornog standarda od 4 kvadratna metra po osobi. U pojedinim zatvorskim ustanovama sanitarni čvorovi nisu od ostatka prostorije potpuno odvojeni zidom čime se narušava privatnost i pravo na zdravlje.

80. Pristup zatvorenika primarnoj zdravstvenoj zaštiti i dalje je opterećen manjkom medicinskog osoblja što rezultira nepravovremenim pružanjem medicinskih usluga. Zatvorenici za neke preglede primarne zdravstvene zaštite čekaju nekoliko tjedana ili mjeseci te moraju snositi troškove prijevoza prilikom pristupa zdravstvenim ustanovama.

81. Ni u 2019. nije promijenjen Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju u cilju omogućavanja sklapanja ugovora o pružanju zdravstvene zaštite između liječničkih ordinacija

14 Ivičević Karas, Burić. 2019. Na putu prema transponiranju Direktive o besplatnoj pravnoj pomoći. U: Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol 26, n 2/2019, str. 438.

i ustanova zatvorskog sustava. Nedostatak liječnika, naročito psihijataru posebno je alarmantan.

- 82.** Nedostatak intenzivnijih tretmana odnosno resocijalizacije za vrijeme izdržavanja kazne te nedostatak raspoloživih radnih mjesta prilagođenih potrebama zatvorenika i dalje je problem u većini zatvorskih ustanova.
- 83.** Opismenjavanje i osnovnoškolsko obrazovanje i dalje nije sustavno riješeno, odnosno ovisi o mogućnostima pojedine ustanove da osigura uvjete za obrazovanje.

PRAVA ŽRTAVA

- 84.** Tijekom 2019. nije napravljen značajan napredak u području zaštite prava žrtava. Tako i dalje pojedini sudovi i državna odvjetništva ne prepoznaju potrebu žrtve za pratnjom osobe od povjerenja, a u slučaju povreda prava žrtava tijekom kaznenog postupka nisu propisane sankcije pravosudnim tijelima, niti je od ikakvog utjecaja takva povreda na ishod postupka. U praksi je i dalje prisutan problem ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva budući da se o njemu gotovo nikad ne odlučuje u kaznenom postupku, već se oštećenike upućuje u građanske parnice, čime ih se izlaže ponovljenoj viktimizaciji i traumatizaciji te dodatnim financijskim troškovima.
- 85.** Nedostatnost podrške i pomoći žrtvama i svjedocima i dalje predstavlja problem. Sustav podrške i pomoći žrtvama i svjedocima kaznenih djela i prekršaja pružaju sudski odjeli na županijskim sudovima (njih sedam), Služba za podršku žrtvama i svjedocima pri Ministarstvu pravosuđa te organizacije civilnog društva koje pomoć i podršku pružaju na onim područjima gdje sudski odjeli nisu osnovani.
- 86.** I dalje zabrinjava da pojedini sudovi ne prepoznaju potrebe žrtve za izbjegavanjem vizualnog kontakta s počiniteljem te nedostaje audio – video uređaja na pojedinim općinskim sudovima. Uz navedeno, i dalje zabrinjava nedovoljan broj zaposlenih stručnih suradnika što rezultira da u pojedinim

slučajevima žrtve i djeca moraju putovati iz jedne u drugu županiju u svrhu davanja iskaza.

- 87.** Nedostatak zasebnih prostorija za žrtve i svjedoke i dalje predstavlja problem na većini sudova u kojima bi žrtve čekale početak rasprave s ciljem smanjenja retraumatizacije prilikom prvog susreta s okrivljenikom.
- 88.** Žrtve se i dalje višestruko ispituje tijekom predistražnog i kaznenog postupka, iako bi se to trebalo događati samo u opravdanim slučajevima.
- 89.** Žrtve kaznenih djela koje su slabijeg imovinskog stanja a nisu žrtve kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima te djeca nemaju pravo na besplatnog odvjetnika. Time ih se stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe koje mogu financirati odvjetnika da zastupa njihove interese. S druge strane, dodatni problem predstavlja dodjela opunomoćenika na teret proračunskih sredstava žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode, trgovanja ljudima i žrtvama djeci. Naime, postojeći sustav dodjele odvjetnika je neefikasan budući da se često takvim žrtvama kaznenih djela dodjeljuju odvjetnici koji nemaju dovoljno znanja i iskustva u navedenim područjima.
- 90.** Posebno ranjivu kategoriju žrtava čine osobe s invaliditetom koje se susreću s brojnim preprekama prilikom ostvarivanja svojih prava u kaznenom postupku. Iako je zakonom predviđena mogućnost da se osobe koje zbog zdravstvenog stanja ne mogu pristupiti sudu mogu ispitati u svom domu ili drugom prostoru u kojem borave, takva mogućnost u praksi se izuzetno rijetko koristi.
- 91.** U 2019. nisu učinjeni značajni pomaci u ostvarivanju novčane naknade žrtvama kaznenih djela budući da je postupak iznimno restriktivan i birokratiziran što dovodi do otežanog ostvarivanja prava na novčanu naknadu. Naime, veliki broj zahtjeva za novčane naknade bude odbačen zbog nepotpune dokumentacije zbog čega se često žrtve upućuje na pokretanje upravnog spora što dovodi do ponovljene viktimizacije i izlaganju dodatnim financijskim opterećenji-

ma. Dodatno, zakonski rok od 6 mjeseci od dana prijave kaznenog djela u kojem žrtve moraju podnijeti zahtjev je prekratak.

BESPLATNA PРАВNA POMOĆ

- 92.** Ni u 2019. nije osigurano višegodišnje financiranje pružateljica besplatne pravne pomoći. Iako su ukupna financijska sredstva za pružanje primarne besplatne pravne pomoći povećana, maksimalni pojedinačni iznosi potpora pružateljima se nisu povećali. Ova neadekvatnost u financiranju negativno utječe na održivost i kvalitetu pružanja usluga primarne besplatne pravne pomoći.
- 93.** Teritorijalna nepokrivenost pružateljica besplatne pravne pomoći i dalje ostaje problem jer ovlaštene pružateljice primarne besplatne pravne pomoći postoje samo u 9 županija, dok ih u ostalih 12 nema ili je njihovo djelovanje povremeno.
- 94.** Pristup sekundarnoj pravnoj pomoći je otežan zbog toga što pojedini uredi u rješenjima o odobravanju pravne pomoći ne određuju odvjetnika već upućuju stranke da to učine same odabirom odvjetnika s liste pružatelja sekundarne pravne pomoći. Problem nastaje kada odvjetnici s liste zbog preopterećenosti nisu u mogućnosti pružiti uslugu. U tim slučajevima građani su primorani potražiti odvjetnike s liste u većim gradovima i onda sami snositi putne troškove za odvjetnika radi odlaska na ročište budući da se naknada za plaćanje putnog troška strankama ne odobrava.
- 95.** Građani su i dalje nedovoljno informirani o pravu na besplatnu pravnu pomoć, što utječe na efikasno i pravovremeno ostvarivanje toga prava.

MALOLJETNIČKO SUDOVANJE

- 96.** Izmjenama Zakona o sudovima za mladež u 2019. transponirana je Direktiva o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim predmetima, čime je ojačan procesni položaj maloljetnika u postupku. Novim zakonskim rješenjem uvedena je obveza informiranja maloljetnika o kaznenom postupku kao i o pravima koja ima u postupku, što uključuje i informiranje o pravu na odvjetnika tijekom čitavog postupka, pravu na privatnost i provođenje postupka pojedinačne procjene. Također, propisana je obveza informiranja nositelja roditeljske odgovornosti o pravima maloljetnika te pravo na pratnju roditelja, skrbnika ili druge odgovarajuće osobe tijekom poduzimanja svih procesnih radnji. Izuzev Odjela za mladež pri Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu, na ostalim nadležnim sudovima u Hrvatskoj za postupanje protiv djece koja su osumnjičena ili optužena za kaznena djela i dalje nema posebnih odjela za mlade.
- 97.** I u 2019. nedostaje sudaca za mladež. Zabrinjava činjenica da iako Zakon o sudovima za mladež jasno propisuje da suci za mladež moraju imati određenu 'sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži te vladati osnovnim znanjima iz područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada za mlade osobe', u praksi se takvi kriteriji ne provjeravaju. Također zabrinjava što se jednom imenovani suci za mladež nemaju obvezu dodatnog usavršavanja za rad s djecom.
- 98.** Nedostaje prostorija za ispitivanje djece (child-friendly prostorije) na policiji, državnim odvjetništvima i sudu dok one postojeće nisu prilagođene specifičnostima dječjeg razvoja. Postoji samo jedna specijalizirana ustanova za zaštitu djece i ona se nalazi u Zagrebu.
- 99.** Iako se maloljetnicima najčešće izriču izvanzavodske odgojne mjere, posebne obveze i pojačana briga i nadzor s ciljem obrazovanja, osposobljavanja maloljetnika i dalje su prisutni slučajevi neprikladnih izvršavanja sankcija nad

maloljetnicima koje nisu u dovoljnoj mjeri individualizirane i prilagođene potrebama svakog maloljetnika.

100.

Na godišnjoj razini samo u 1% slučajeva se izriče sankcija maloljetničkog zatvora. Međutim i dalje je prisutan problem izvršavanja mjera istražnog zatvora. Naime, umjesto zakonom predviđenih zatvorenih zavodskih ustanova za mlade, maloljetnici izvršavaju istražni zatvor u najbližem zatvoru u kojem kaznu izdržavaju i punoljetni počinitelji. Maloljetnicima u zatvorima nisu u dovoljnoj mjeri osigurane odgojne i obrazovne aktivnosti, psihosocijalna podrška te češći kontakti s obitelji.

101.

Ni u 2019. nisu osnovane posebne odgojne ustanove za djecu koja imaju određene psihičke ili psihijatrijske poteškoće. Nedostatak dječjih psihijatara, psihologa i ostalih zdravstvenih djelatnika ključan je preduvjet za izricanje adekvatnih odgojnih i zdravstvenih mjera. Zakonodavac i dalje ne prepoznaje takvu ranjivu skupinu maloljetnika budući da se ona automatizmom smješta u odgojni zavod u Turopolje.

102.

Kao i proteklih godina, zamijećena je primjena diverzije kao alternativne mjere kojom se obustavlja odnosno ne pokreće postupak prema maloljetnicima. Međutim, u prekršajnim postupcima takve primjene gotovo da i nema. Praksa pokazuje kako prekršajni suci maloljetnicima najčešće izriču sankcije u vidu sudske opomene ili novčane kazne.

103.

U slučajevima kaznenih djela na štetu djece, zakon jasno propisuje da se djecu ispituje uz prisustvo stručne osobe putem audiovizualnog uređaja. U praksi često takva ispitivanja provode osobe koje nisu dovoljno educirane za provođenje forenzičkog intervjua djeteta, pogotovo u ruralnim područjima. Također, ispitivanje bi se trebalo provoditi samo jednom, a samo iznimno ponavljati. No, praksa pokazuje da su djeca žrtve i dalje prisiljena višekratno ponavljati svoja svjedočenja što je visoko traumatizirajuće za njih.

104.

Žurnost postupka, kada je dijete počinitelj i kada je žrtva, nije u stvarnosti provedena jer neki postupci traju više godina.

Tranzicijska pravda i suočavanje s prošlašću

- 105.** Kao i proteklih godina, procesuiranje ratnih zločina stagnira. Umjesto poboljšanja regionalne suradnje s pravosuđem zemalja u kojima žive optuženi za ratne zločine, sve više raste broj suđenja u odsutnosti. Hrvatska i dalje procesuirala mali broj predmeta u kojima se sumnjiče pripadnici hrvatskih vojnih i redarstvenih postrojbi.
- 106.** Ni u 2019. nije usvojen Zakon o pravima civilnih ųrtava rata kojim bi se reguliralo ostvarivanje prava na reparaciju i neophodnu podršku. ųrtve ratnih zločina i dalje se suočavaju s mnogobrojnim problemima. Samo iznimno imaju pristup mehanizmima za naknadu štete, koji su uvjetovani postojanjem pravomoćnih osuđujućih presuda u kaznenim predmetima, a koje ne postoje uslijed poteškoća u procesuiranju ratnih zločina.
- 107.** Identifikacija nestalih ni u 2019. nije značajno napredovala. Prema podacima Ministarstva hrvatskih branitelja, riješena je sudbina preko 82% evidentiranih nestalih osoba, no još je uvijek nepoznata sudbina 1.469 osoba te mjesto ukopa posmrtnih ostataka 402 smrtno stradale osobe, što ukupno čini 1871 neriješen slučaj¹⁵. Proces identifikacije i dalje nije učinkovit, posebice zbog izrazito loše suradnje nadležnih tijela Hrvatske i Srbije.
- 108.** I kroz 2019. nastavljen je trend javnih istupa i izjava visokih državnih dužnosnika kojim se negiraju i ignoriraju sudski utvrđene činjenice, a s druge strane veličaju ratni pothvati osoba pravomoćno osuđenih za ratne zločine. Izostankom javne osude takvih zločina pogoduje se razvoju negativnog javnog diskursa koji zanemaruje patnje i

15 Ministarstvo hrvatskih branitelja, Nestale osobe u Domovinskom ratu. Dostupno na linku: <https://branitelji.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug/mje-re/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834>

stradanja svih žrtava. Dodatno, 2019. godinu obilježile su izjave vladinih dužnosnika kojima se na iznimno uvredljiv način prikazuju pripadnici nacionalnih manjina srpske nacionalnosti, čime se na jasan način iskazuje netrpeljivost prema manjinama.

109.

Osuđeni ratni zločinci i dalje su nositelji najviših državnih odlička Republike Hrvatske, čime se doprinosi diskursu negiranja počinjenih zločina i nepoštovanju pravomoćnih presuda MKSJ.

110.

Kurikulum za nastavni predmet povijest za osnovne škole i gimnazije koji se provodi od 2019. korak je unatrag budući da ne potiče kritičko razumijevanje povijesnih zbivanja i multiperspektivnost već promiče nacionalistički diskurs. Umjesto da potiče kritičko propitivanje povijesnih događaja, kurikulum podržava izgradnju identiteta na narativu o hrvatskom herojstvu i žrtvi.

Pravo na adekvatan životni standard

PRAVO NA HRANU

- 111.** Najveće prepreke u ostvarenju prava na hranu i u 2019. godini su preveliki troškovi hrane za dio stanovništva i kultura prehrane koja negativno utječe na zdravstveno stanje pojedinca.
- 112.** Hrana i dalje nije priuštiva dijelu stanovništva. Uočava se trend povećanja potrošačkih cijena hrane. Samo u 2019., one su porasle za 1.9 posto u odnosu na godinu prije, a zbog niske kupovne moći povećanje stavlja dodatno opterećenje za građane i otežava im pristup adekvatnoj prehrani i ostvarenju prava na pristup hrani¹⁶. Svaki deseti građanin Hrvatske i dalje nije u mogućnosti osigurati si nutritivno kvalitetan obrok svaki drugi dan.
- 113.** Iako se hrana u Hrvatskoj smatra sigurnom, prehrambena kultura je problematična. Učestala je konzumacija nedovoljno kvalitetne hrane koja uzrokuje zdravstvene probleme. Prema posljednjim podacima UN – ove Agencije za hranu i poljoprivredu, čak 27.1 posto građana Hrvatske ima problema s pretilošću¹⁷. Nedostaju podaci o učinkovitosti postojećih programa prevencije pretilosti i drugih zdravstvenih problema povezani s prehranom.

16 Eurostat. Food price monitoring tool. Dostupno na linku: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_fsc_idx&lang=en

17 Food and Agriculture Organization of the United Nations, Faostat. Dostupno na linku: <http://www.fao.org/faostat/en/#country/98>

PRAVO NA ADEKVATNO STANOVANJE

- 114.** Hrvatska i dalje nije sustavno i strateški pristupila omogućavanju prava na adekvatno stanovanje kroz široko obuhvatnu stambenu politiku koje je utemeljena u stvarnim potrebama za koje ne postoje cjeloviti podaci. Javljaju se problemi u području pravne sigurnosti stanovanja, priuštivosti, nastanjivosti, dostupnosti i pristupa stanovanju.
- 115.** Izostanak potpisivanja ugovora o najmu stana najmoprimce stavlja u nepovoljan položaj jer ih se lišava prava na korištenje stambenog prostora, onemogućuje im prijavu boravišta i otežava pristup javnim uslugama u lokalnoj zajednici. Iako procjene ukazuju da je pokrivenost ugovorima porasla, sadržaj takvih ugovora ne štiti prava najmoprimaca, već imovinu najmodavca. Rokovi za raskidanje ugovora su nepovoljni za najmoprimce, a restrikcije za raskidanje ne postoje. Primjerice, želja najmodavca za povećanjem cijene najma može biti razlog za raskid ugovora što u slučaju kada najmoprimac ne prihvaća navedenu cijenu nerijetko dovodi do otkaza ugovora bez krivice najmoprimca. Podaci o tome ne vode se u službenoj statistici. Jedina zaštita koju najmoprimci imaju je podnošenje hitnog zahtjeva protiv smetanja posjeda nadležnom sudu.
- 116.** Uočava se trend povećanja opterećenosti stanovništva troškovima stanovanja. Najugroženiji su građani koji plaćaju najam po tržišnim cijenama jer je njih 78.3 posto opterećeno troškovima stanovanja što ugrožava ostvarivanje ostalih ljudskih prava. Osim najmoprimaca, troškove stanovanja teško podmiruje 20 posto stanovništva s najmanjim primanjima¹⁸. Dok građani imaju poteškoće s podmirivanjem troškova stanovanja, troškovi stanovanja kontinuirano rastu. Najamnine su porasle u cijeloj zemlji,

18 Eurostat, Income living conditions. Dostupno na linku: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

najviše u Zagrebu gdje je prosječna cijena najma unatrag dvije godine porasla za 129 posto¹⁹. Izostanak stambene politike koja bi osigurala lakši pristup stanovanju i smanjila opterećenost troškovima stanovanja ukazuje da će se problemi s priuštivošću u budućnosti povećavati.

117.

Nije uočen napredak u poboljšanju uvjeta stanovanja. Građani imaju problema s dostupnošću i priuštivošću adekvatnog grijanja (7.7 posto kućanstava), a njih 11.2 posto živi u neadekvatnim stanovima i kućama. U takvim prostorima živi 10 posto djece. Nedostaju politike ulaganja u poboljšanje uvjeta stanovanja, a neregularnost prometa dovela je do onečišćenja stambenih prostora bukom s kojom se suočava oko 8 posto kućanstava u Hrvatskoj²⁰.

118.

Hrvatskoj nedostaje stanova za dugoročni najam, posebice u velikim gradovima i turističkim središtima. Kratkoročni najam turistima negativno utječe kako na dostupnost tako i na opterećenost građana troškovima stanovanja jer se najamnine u turističkim središtima povećavaju. Najugroženiji su studenti koji su, u nedostatku kapaciteta studentskih domova i subvencioniranog smještaja prisiljeni boraviti u najamnim prostorima što povećava njihove životne troškove i životne troškove obitelji. Najugroženiji su studenti slabijeg imovinskog stanja.

119.

U 2019. došlo je do izmjena Zakona o društveno poticanoj stanogradnji. Smanjena je kamatna stopa s 3 na 2 posto za kupnju stanova iz programa, te je zabranjena prodaja ili najam socijalnih stanova tijekom razdoblja od 10 godina čime se onemogućuje zloupotreba. Iako su navedene zakonske izmjene pozitivne, zbog nedostatka stanova iz programa nastalih uslijed smanjenja gradnje, ovaj program u 2019. nije ostvario doprinos realizaciji prava na dostupnost stanovanja.

19 Ibid.

20 Ibid.

- 120.** Program subvencioniranja stambenih kredita nastavljen je u 2019. u kojoj je obuhvaćeno 4260 kućanstava²¹. Program je ostvario doprinos u 4 slavonske županije koje imaju izrazito nizak indeks razvijenosti. Iako je ostvario određen doprinos realizaciji prava na pristup stanovanju, doprinos ostaje skroman jer program i dalje ostaje nepristupačan osobama slabijeg socioekonomskog statusa.
- 121.** Najugroženije skupine u pristupu stanovanju su beskućnici, zaštićeni najmprimci slabijeg socioekonomskog statusa i zaštićeni najmprimci treće životne dobi.
- 122.** Zbog presude ESLJP u slučaju Statileo išlo se u izmjene Zakona o najmu stanova prema kojem će zaštićene najamnine u razdoblju od 5 godina dostići tržišne cijene, koje su daleko veće od trenutnih zaštićenih najamnina. To je pogubno za ugrožene skupine zaštićenih najmprimaca kao što su stariji i osobe slabijeg socioekonomskog statusa. Iako Zakon omogućuje zaštićenim najmprimcima prvenstvo pri kupnji stanova iz programa poticane stanogradnje i programa subvencioniranja kredita, zaštićeni najmprimci u riziku od siromaštva nemaju uvjete za kupnju stanova, a upitna je i kvaliteta njihovog alternativnog stambenog zbrinjavanja koje predviđa Zakon.

PRAVO NA SOCIJALNU ZAŠTITU

- 123.** Uočava se trend smanjenja broja korisnika zajamčene minimalne naknade koji se u odnosu na 2016. smanjio za oko 25 posto, ali broj korisnika i dalje ostaje visok. Zajamčena naknada u iznosu od 800 kuna mjesečno nedovoljna je za ostvarenje temeljnih ljudskih prava.
- 124.** Nacionalno zakonodavstvo ne prepoznaje mjeru osnaživanja za izlazak iz sustava socijalne skrbi, čime se stvara

21 Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Subvencioniranje stambenih kredita. Dostupno na linku: <https://mgipu.gov.hr/o-ministarstvu-15/djelokrug/stanovanje-8130/subvencioniranje-stambenih-kredita-8253/8253>

ovisnost korisnika o sustavu što dovodi do perpetuacije siromaštva. Pojedine ustanove provode programe osnaživanja, a za koje nema podataka o učinkovitosti. Također, u Centrima za socijalnu skrb nedostaje kapaciteta za provedbu takvih programa.

LJUDSKA PRAVA I SIROMAŠTVO

- 125.** Četvrtina stanovništva Hrvatske živi u riziku od siromaštva, što je jedan od najvećih društvenih problema koji je prepreka za ostvarenje niza ljudskih prava. Osobe u riziku od siromaštva često su osobe u jednočlanim kućanstvima (52.7 posto), osobe s primarnim obrazovanjem ili bez obrazovnog postignuća (47.1 posto), osobe koje plaćaju najamninu po tržišnim cijenama (37.2 posto), te osobe koje žive u ruralnim krajevima (30.09 posto).
- 126.** Uočava se fenomen nasljeđivanja siromaštva: djeca niže obrazovanih roditelja imaju velike izgleda (64,1 posto) za ostanak u siromaštvu. Iako se uočava trend smanjenja siromaštva unatrag nekoliko godina, i dalje prevelik udio stanovništva ne može ostvariti temeljna ljudska prava²².
- 127.** Nejednakost dohotka i dalje ostaje na približno istoj razini kao i prethodnih godina, mjereno Gini koeficijentom (0.29). Analiza prihoda građana ukazuje na ulogu koju socijalni transferi i mirovine igraju u smanjenju dohodovne nejednakosti i monetarnog siromaštva, ali i na ovisnost o sustavu socijalnih davanja. Nedostaju adekvatnije politike koje bi osnažile osobe s najnižim primanjima za izlazak na tržište rada i stvaranje dodatnih prilika za ostvarenje temeljnih ljudskih prava i izlazak iz siromaštva²³.
- 128.** Trenutna Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti ima niz nedostataka. Strategija nije utemeljena u ljudskim pravima sukladno preporukama UN – a i

22 Eurostat, Income and living conditions. Dostupno na linku: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

23 Ibid.

nije usmjerena na realizaciju ljudskih prava koja su povezana sa siromaštvom. Također, dio strategije koji se bavi prevencijom siromaštva navodi samo područja u kojima je potrebno razvijati politike, ali ne i mjere i pokazatelje uspješnosti.

PRAVO NA PITKU VODU

129.

Dostupnost pitke vode u Hrvatskoj je zadovoljavajuća, ali se trebaju poduzeti dodatne mjere kako bi se omogućila dostupnost vodoopskrbnog sustava u područjima u kojima je pristup onemogućen ili otežan.

130.

Kvaliteta vode u Hrvatskoj je iznimno visoka jer 90 posto pitke vode dolazi iz podzemlja i ne zahtjeva dodatne postupke obrade prije isporuke kućanstvima. Pojedini slučajevi onečišćenja pitke vode uzrokovani su nedostatkom svijesti o izvorima pitke vode za kućanstva (kao što je slučaj iz Solina gdje je do onečišćenja došlo bacanjem građevinskog otpada u rijeku Jadro) ili zbog nesreće (kao što je slučaj onečišćenja vode u zagorskim općinama zbog curenja nafte iz prevrnutnog kamiona). Slučajevi poput solinskog ukazuju na potrebu daljnjeg podizanja svijesti o važnosti sigurnog ophođenja prema izvorima pitke vode i vodovodima.

131.

U 2019. donesen je novi Zakon o vodnim uslugama koji unosi niz jamstava osiguranja ekonomskog pristupa vodi za građane. Zabranjuje se diskriminacija prilikom pružanja vodnih usluga, a utvrđena je i socijalna cijena vodnih usluga koja uključuje opskrbu vodom, odvodnju i pročišćavanje otpadnih voda, koja ne smije prelaziti 60 posto uobičajene cijene. Zakon jamči isporuku vode za osobnu potrošnju u iznosu od 50 litara dnevno po članu kućanstva čak i u slučaju skrivljenih obustava isporuke poput neplaćanja računa za vodne usluge.

132. U 2019. godini je cijena vodnih usluga iznosila 1,38 posto²⁴ ukupnog neto raspoloživog dohotka po stanovniku što zadovoljava preporuku UN-a prema kojoj troškovi vode za osobnu potrošnju ne smiju prelaziti 5 posto raspoloživog dohotka.

133. Usprkos pozitivnim trendovima u realizaciji ljudskog prava na pitku vodu, prostor za napredak vidi se u osiguranju dostupnosti vodnih usluga za kućanstva koja još uvijek taj pristup nemaju. Zabrinjavaju i izmjene zakona o vodi prema kojima se omogućuje ekstrakcija sedimenta iz rijeka što ima negativan utjecaj na razinu podzemnih voda čije opadanje bi moglo u budućnosti ozbiljno ugroziti dostupnost pitke vode.

24 Ministarstvo zaštite okoliša i energetike. Vijeće za vodne usluge, Odgovor na Zahtjev za pristup informacijama, Urbroj 346-99-20-2.

Radna i sindikalna prava

PRAVO NA RAD

134.

Krajem 2019. izmijenjeni su Uvjeti i načini korištenja sredstava za provođenje mjera aktivne politike zapošljavanja kojom se ukidaju pojedine mjere, dok se kod drugih mjera povećavaju stope izdvajanja financijskih sredstava te se proširuju ciljne skupine. Omogućuje se financiranje stjecanja obveznog pripravničkog staža za osobe koje imaju manje od 6 mjeseci evidentiranog staža čime se obveznicima omogućuje punopravan pristup tržištu.

135.

Nastavlja se trend rasta stope zaposlenih i smanjenja nezaposlenih na godišnjoj razini. Zaposlenost i dalje varira tijekom godine zbog sezonalnosti radnih mjesta u turizmu i poljoprivredi što se nastoji ublažiti mjerama kao što je 'stalni sezonac' koju je u 2019. koristilo oko 7800 osoba što je 26 posto više nego godinu ranije, čime se doprinijelo osiguranju uvjeta za sigurnost radnih mjesta.

136.

Prekarni rad u Europskoj uniji najizraženiji je u Hrvatskoj od svih država članica. Prekarni su radnici oni čije je zaposlenje nesigurno, imaju niže plaće i lošije uvjete rada. Na nepuno radno vrijeme zaposleno je 5.2 posto radnika²⁵, a na određeno vrijeme njih 18.1 posto²⁶. Među prekarnim radnicima čak njih 86.6 posto čine nedobrovoljni radnici na određeno vrijeme, što je daleko više od prosjeka EU koji iznosi 52.8 posto²⁷. Ipak, uočavaju se i pozitivni pomaci u radnim transferima: 7 posto zaposlenih na nepuno radno vrijeme prešlo je u punu zaposlenost, dok je 10 posto zaposlenih na određeno prešlo u radni odnos na neodređeno vrijeme.

25 Europska komisija, Izvješće za Hrvatsku 2019 s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i uklanjanju makroekonomskih neravnoteža. Dostupno na linku: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-eu-ropean-semester-country-report-croatia_hr.pdf

26 Ibid.

27 Ibid.

- 137.** Prekarni radnici zbog nesigurnih ugovora i kratkotrajnih zaposlenja često nemaju pristup sindikalnom organiziranju, čime se uskraćuju njihova radna i sindikalna prava. Trendovi globalizacije i tehnološkog napretka uzrokuju pojavu novih oblika zapošljavanja koji imaju karakteristike prekarnog rada (kao što je freelancing).
- 138.** Uočena je zloupotreba paušalnog obrtništva koja se koristila kao zamjena za stalni radni odnos, što je dovelo do specifikacije samostalnog rada u izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak koje su donesene 2019. Međutim, zakonske izmjene dovode do pravne nesigurnosti²⁸ za skupinu samozaposlenih osoba paušalnih obrtnika jer omogućuju državnim inspektorima samostalnost u donošenju prosudbe o prikrivenosti stalnog radnog odnosa paušalnim obrtništvom. Propisane sankcije za prikriveni radni odnos prije svega pogađaju posloprimce kao ranjiviju stranu na tržištu rada te uključuju prisilnu naplatu doprinosa na plaću i doprinosa iz plaće te poreza na dohodak odnosno svih davanja koja su sukladno važećim zakonima propisana kao obveza poslodavca, a ne radnika.
- 139.** Nezakonit rad je u porastu što je vidljivo iz podataka inspektorata rada, posebice kod stranih radnika. Rigidan sustav kvota i dugotrajnost procesa ishoda radnih dozvola utječe na učestalije pojavnosti nezakonitog rada. Nezakonit rad onemogućava radnicima pristup zdravstvenom i mirovinskom osiguranju, perpetuira siromaštvo i ugrožava ostvarenje drugih temeljnih ljudskih prava. U 2019. pokrenut je proces izmjena Zakona o strancima svrha kojeg je ukidanje sustava kvota za uvoz radne snage. Posebno ugrožena skupina u pogledu nezakonitog rada su tražitelji međunarodne zaštite.
- 140.** Postoji niz prepreka ostvarenju ravnoteže poslovnog i privatnog života. Najveće su vezane za nepredvidive ili zahtjevne rasporede rada (kod oko 59 tisuća radnika),

28 Hrvatska obrtnička komora. Obrtništvo u brojkama. Dostupno na linku: https://www.hok.hr/sites/default/files/page-docs/2020-03/Obrtni%C5%A1tvo_u%20brojkama_%20OUB_XII_2019.pdf

dugotrajnost putovanja s posla i na posao (oko 32 tisuće radnika), nedostatak potpore za osiguranje ravnoteže poslovnog i privatnog života od strane poslodavca (oko 16 tisuća radnika) te velik broj radnih sati (oko 15 tisuća radnika)²⁹. Osim zakonskih odredbi kojima se reguliraju roditeljni i roditeljski dopust, mjere proaktivne politike uravnoteženja privatnog i poslovnog života izostaju.

141.

Tijekom 2019. upućen je u izmjene Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama kojim se uređuju vremenske i novčane potpore za roditeljni i roditeljski dopust te pravo na stanku za dojenje. Predložene zakonske izmjene poput rješavanja nedostatne institucionalne potpore u vidu cjelodnevnih vrtića, fleksibilniji početak i završetak radnog vremena te rad u skraćenom radnom vremenu u pojedinim područjima, kao i povećanje osnovice za naknadu plaće sa 100 posto na 120 posto proračunske osnovice mjesečno, predstavljaju proaktivan korak u uravnoteženju poslovnog i privatnog života.

142.

Prema Indeksu fleksibilnosti zapošljavanja kojim se mjeri razina reguliranosti radnog zakonodavstva u 41 državi članici Europske unije i OECD – a, Hrvatska je na 34. mjestu³⁰. Prema tom pokazatelju, Hrvatska još uvijek nije prepoznala diverzifikaciju radnih mjesta i tržišta rada, kao ni nove oblike poslovnih modela i zapošljavanja, što onemogućuje radno zakonodavstvo te radne politike da provedu mjere kojima će se unaprijediti dostupnost radnih mjesta, pristup tržištu, veći stupanj sigurnosti i kvalitetnija ravnoteža poslovnog i privatnog života. Iako je među najrecentnijim radnim politikama, zakonodavac još uvijek nije posvetio dovoljnu pažnju ravnoteži privatnog i poslovnog života.

29 Eurostat, Employment and unemployment. Dostupno na liku: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>

30 Lithuanian Free Market Institute, Employment Flexibility Index. Dostupno na linku: <https://en.llri.lt/wp-content/uploads/2018/12/Employment-flexibility-index-2019.pdf>

PRAVO NA POŠTENE I POVOLJNE UVJETE RADA

143.

I u 2019. nastavljeno je s poreznim rasterećenjem plaća. Izmjenama Zakona o porezu na dohodak iz 2019. uvećan je neoporezivi dio dohotka na 4000 kuna, dok je smanjen porez na dohodak osobama mlađima od 25 za 100 posto, odnosno mlađima od 30 godina za 50 posto, čime se doprinosi povećanju prihoda mladih zaposlenih na neodređeno vrijeme i dugoročnoj sigurnosti radnih mjesta. Iako predstavlja pozitivnu mjeru, poreznu olakšicu ne mogu koristiti svi mladi niti tijekom istog razdoblja, posebice mladi koji stječu kvalifikacije u tercijarnom obrazovanju te kasnije ulaze u tržište rada.

144.

Pozitivna gospodarska kretanja i negativni demografski trendovi motiviraju poslodavce na povećanje plaća kako bi zadržali radnu snagu. Prosječna je mjesečna bruto plaća po zaposlenome u pravnim osobama povećana za nominalno 3.8 posto³¹. Visine plaća regionalno su neravnomjerne, ali se razlike smanjuju³². Hrvatska zaostaje za drugim državama članicama EU u stopama rasta plaća. Usprkos povećanju prosječne plaće, zbog visoke stope siromaštva u Hrvatskoj, prosječne plaće radnika ne mogu se smatrati adekvatnima.

145.

Godinu 2019. obilježili su štrajkovi u državnim poduzećima te u javnim pravnim osobama. Radnici brodogradilišta Uljanik i 3. MAJ mjesecima su radili bez isplaćenih plaća, a krajem godine pokrenuti su stečajevi za oba brodogradilišta čime je 4000 osoba ostalo bez radnih mjesta. Radnici Đure Đakovića prosvjedovali su u nekoliko navrata zbog kašnjenja u isplati plaća. U Same Deutz Fahr Žetelica iz Županje i PZC Varaždin održani su štrajkovi zbog malih

31 Državni zavod za statistiku, Prvi rezultati. Dostupno na liku: https://www.dzs.hr/Hrv/system/first_results.htm

32 Hrvatska gospodarska komora. Plaće po županijama. Dostupno na liku: <https://www.hgk.hr/documents/place-po-zupanijama-20195dd2a4a-c350e2.pdf>

plaća i loših uvjeta rada. Oba su štrajka proglašena nezakonitim od strane suda³³.

146.

Nastavno i nenastavno osoblje krenulo je štrajk u krajem 2019. i postiglo je dogovor s Vladom nakon 36 dana, što je bio najdulji štrajk u povijesti Hrvatske. Dogovoreno je povećanje koeficijenta složenosti poslova nastavnog osoblja u tri etape, čime se osiguralo povećanje neto primitka nastavnog osoblja.

147.

Inspektorat rada utvrdio je niz ozljeda i smrti na radu, najviše kod radnika u djelatnostima prerađivačke industrije, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenja otpadom i djelatnosti sanacije okoliša.³⁴ Sindikati upozoravaju na trendove povećanja ozljeda na radu, kao i smrtnih ozljeda. Takvi trendovi postaju ozbiljnijima utoliko što ne postoji cjeloviti zakonski okvir, kao ni politika zaštite zdravlja i sigurnosti na radu.

148.

Ubojstvo dvoje zaposlenika Centra za socijalnu skrb u Đakovu od strane korisnika usluga Centra navelo je donositelje odluka na unapređenje sigurnosti na radu: zakonskim izmjenama radnici u socijalnom sektoru dobili su status službenih osoba čime se osigurala njihova fizička zaštita, ali ta mjera nije riješila uzrok nesigurnosti rada socijalnih radnika.

33 Novi list, Zabranjen štrajk članova Nezavisnog cestarskog sindikata u PZC-u Varaždin. Dostupno na liku: <http://novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Zabranjen-strajk-clanova-Nezavisnog-cestarskog-sindikata-u-PZC-u-Varazdin>

34 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Analiza ozljeda na radu. Dostupno na liku: <http://www.hzzzs.hr/wp-content/uploads/2019/06/Analiza-ozljeda-na-radu-za-2018..pdf>

Pravo na zdravlje

PRAVO NA PRISTUP ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA, DOBRIMA I USLUGAMA

- 149.** Očekivani životni vijek iznosi 78 godina, a najčešći uzrok smrti su moždani udar i ishemijska bolest srca. Niže obrazovani muškarci žive 5.2 godine kraće od visoko obrazovanih. Povećavaju se smrtnosti povezane s dijabetesom, kroničnim plućnim bolestima i rakom. Oko 39 posto stanovništva svoje zdravlje ne procjenjuje dobrim, dok ga među siromašnim slojem stanovništva takvim procjenjuje više od polovice. Rizici koji utječu na smrtnost su prehrambeni rizici (26 posto), pušenje (20 posto), alkohol (7 posto) i nedovoljna tjelesna aktivnost (3 posto)³⁵.
- 150.** Pristup zdravstvenim uslugama i dalje nije na zadovoljavajućoj razini. Zdravstvene ustanove su neravnomjerno zastupljene na regionalnoj razini. Najviše ih je u Zagrebu i okolici, a na otocima i ruralnim područjima nedostaje zdravstvenih ustanova i usluga. U pojedinim županijama nedostaje liječnika obiteljske medicine, zbog čega postojeći rade prekovremeno³⁶. Kvaliteta pružanja zdravstvene zaštite se ne mjeri, niti postoje javno dostupni podaci o stvarnom učinku zdravstvenih ustanova.
- 151.** I u 2019. obvezno zdravstveno osiguranje dostupno je svima, dok dopunsko zdravstveno osiguranje izravno plaćaju građani, a služi za pokrivanje troškova bolničkog boravka, posjeta liječnicima primarne zaštite, kao i troškova propisanih izvanbolničkih lijekova. Plaćanja dopunskog osiguranja oslobođene su ranjive skupine stanovništva kao što su djeca, učenici, studenti, osobe s invaliditetom, osobe

35 OECD/European Observatory on Health Systems and Policies, State of Health in the EU: Country profile Croatia. Dostupno na linku: <https://www.oecd.org/countries/croatia/croatia-country-health-profile-2019-b63e-8c9f-en.htm>

36 Ibid.

nižeg socioekonomskog statusa, osobe koje se liječe od određenih bolesti kao što su kronični poremećaji mentalnog zdravlja, neplodnost, prenatalna skrb i slično.

152.

Liste čekanja za pojedine specijalističke preglede i dalje su veliki problem javnog zdravstvenog sustava, zbog kojeg dio pacijenata plaća preglede u privatnim ustanovama. U 2019. uveden je sustav prioriternih lista prema kojima svi pacijenti za koje se sumnja da boluju od malignih bolesti moraju biti pregledani u roku od 3 dana. Ovakav sustav predstavlja značajan napredak u pristupu zdravstvenim uslugama jer doprinosi pravovremenom otkrivanju malignih bolesti što omogućuje adekvatno liječenje.

LIJEČENJE MALIGNIH BOLESTI

153.

Hrvatska ni u 2019. nije donijela nacionalni program borbe protiv raka, čime izostaju sveobuhvatni preventivni programi. Da postojeći programi nisu dovoljno učinkoviti ukazuje i činjenica da se maligne bolesti otkrivaju kroz rutinske preglede samo u 6 posto slučajeva, a najčešće se otkrivaju u slučajevima kada pacijenti sami traže liječničku pomoć zbog poteškoća (u 72 posto slučajeva). Na onkološki pregled svaki četvrti pacijent čeka oko mjesec dana, dok svaki drugi prvi onkološki pregled ima u roku od tjedan dana. Iako se liječenje malignih bolesti ocjenjuje dobrim, izostanak sveobuhvatnih preventivnih programa i dalje predstavlja veliku prepreku u suzbijanju i omogućavanju ranih intervencija čime se povećavaju šanse za uspješno liječenje.

154.

Ne postoji onkološka mreža ustanova kao ni postupnik odnosno upućivanje pacijenta kroz zdravstveni sustav od postavljanja sumnje na dijagnozu do završetka liječenja. Pristup onkološkim uslugama i dalje je teritorijalno nejednak zbog nejednake dostupnosti zdravstvenih ustanova i medicinskog osoblja. Pristup liječenju i njegova učinkovitost dodatno su otežani i nedostatkom kapaciteta u provedbi radioterapije kod onkoloških pacijenata, a pacijenti često nisu adekvatno informirani o liječenju zbog problema u

komunikaciji s liječnicima. Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje određuje listu lijekova koji se propisuju pacijentima, a nerijetko zbog propisivanja skupljih lijekova kažnjava liječnike čime se specijalistima onemogućuje kvalitetno liječenje pacijenata.

MENTALNO ZDRAVLJE

155.

Poremećaji mentalnog zdravlja četvrti su najučestaliji zdravstveni problem u Hrvatskoj, nakon kardiovaskularnih i malignih bolesti te ozljeda. Bolničko liječenje poremećaja mentalnog zdravlja na prvom je mjestu prema broju dana hospitalizacije. Najčešći poremećaji mentalnog zdravlja su depresija, poremećaji uzrokovani alkoholom i anksiozni poremećaji³⁷. Posebno zabrinjava porast depresivnih poremećaja koji će prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije do 2020. postati drugi najčešći zdravstveni problem.

156.

Opća slika mentalnog zdravlja ukazuje na raširenu stigmatizaciju osoba s poremećajima mentalnog zdravlja te izostanak prevencije poremećaja. Stigmatizacija često dovodi do socijalne izolacije i diskriminacije pojedinaca, a osobe koje pate od poremećaja mentalnog zdravlja žive u prosjeku 15 od 20 godina kraće od očekivanog životnog vijeka.

157.

Zbog nedostatka nacionalne strategije zaštite mentalnog zdravlja izostaje i provedba programa destigmatizacije, informiranja o mentalnom zdravlju i preventivnih programa. Uočava se i izostanak programa izvanbolničkog liječenja kao što su oblici mentalne skrbi u zajednici, što je suprotno preporukama Svjetske zdravstvene organizacije. Za provedbu preventivnih i intervencijskih programa kao što su kvalitetno roditeljstvo ili usvajanje emocionalnih i socijalnih vještina nedostaje stručnog kadra.

37 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Mentalni poremećaji u Hrvatskoj. Dostupno na linku: <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/39269/>

Financijsko kreditiranje i pravo na zaštitu vlasništva

- 158.** Nije došlo do značajnijih promjena u pogledu prava na zaštitu vlasništva i financijsko kreditiranje u odnosu na prethodnu godinu. Broj blokiranih u odnosu na 2018. smanjio se za oko 20 posto, ali postupci provedbe pljenidbe novčanih sredstava sukladno ovršnom zakonodavstvu i dalje predstavljaju preveliki problem jer obuhvaćaju veliki broj kućanstava.
- 159.** Osobe koje se nalaze u blokadama uslijed pljenidbe novčanih sredstava imaju velike prepreke u ostvarivanju temeljnih ljudskih prava, poput prava na stanovanje, hranu i dr. U tom pogledu se u 2019. stanje minimalno popravilo primjenom novog zakonodavstva i uvođenjem određenih primanja koja nisu podložna pljenidbi.
- 160.** Pozitivni trendovi deblokiranja iz 2018. su zaustavljeni jer je trećina deblokiranih ponovno ušla u blokadu nakon nekoliko mjeseci. I dalje ostaje problem provedbe ovrhe temeljem vjerodostojne isprave koja može biti i izvod iz poslovne knjige, a koja ima istu težinu kao i bjanko zadužnica.
- 161.** Posljedice blokada i dugotrajnih blokada računa građana i pljenidbe novčanih sredstava onemogućuje građane u ostvarivanju osnovnih socijalnih i ekonomskih prava. Ovrhe nad novčanim sredstvima opterećuju kućne budžete do mjere da onemogućuju ostvarenje prava na hranu, prava na stanovanje i druga prava. Posebno zabrinjava činjenica da dugotrajne blokade uzrokuju jačanje nezakonitog rada i siromaštva.

162.

Usprkos višegodišnjim promjenama u legislativi vezanoj za provedbu ovrhe nad novčanim sredstvima i dalje izostaju programi i mjere prevencije ovrhe kao što su programi razvoja financijske pismenosti i upravljanja kućnim proračunima, ali i zakonska rješenja koja bi olakšala razumijevanje obveza prilikom potpisivanja ugovora, pogotovo ugovora o pružanju usluga s teleoperaterima koji imaju značajan udio u potraživanjima.

Pravo na pristup kulturi

- 163.** Ni u 2019. nije donesena nacionalna kulturna strategija. Kulturne strategije ili strategije razvoja kulture u pojedinim hrvatskim gradovima su u posljednjih nekoliko godina rađene stihijski. Nacionalna strategija poticanja čitanja koja je donesena 2017. godine, ni u 2019. godini se nije počela primjenjivati.
- 164.** U 2019. uočeni su problemi u pristupu kulturnim dobrima i uslugama. Sudjelovanje građana u kulturnim aktivnostima je na niskoj razini. Čak 75 posto građana ne ide u kino, njih 73 posto ne posjećuje izvedbe, dok ih 80 posto ne posjećuje kulturna mjesta. Najmanji pristup kulturi imaju osobe s nižim obrazovnim postignućima te građani s najnižim neto raspoloživim dohotkom. Kao najčešći razlozi izostanka participacije u kulturnom životu su nezainteresiranost, a slijede nedostupnost kulturnih sadržaja te financijske prepreke³⁸.
- 165.** Pristup kulturi otežan je izvan većih gradova zbog nepostojanja kulturnih institucija i mjesta za pristup kulturi, ali i programa popularizacije kulturnih događaja i mjesta. Kulturna i prirodna dobra često su stavljena u funkciju turizma što negativno utječe na njihovu priuštivost.

38 Eurostat, Population and living conditions. Dostupno na linku: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>

Ljudska prava i okoliš

- 165.** S početkom 2019. prestala je s djelovanjem Hrvatska agencija za okoliš i prirodu koja je pripojena Ministarstvu zaštite okoliša i energetike čime se ukinula neovisna institucija nadležna za zaštitu prirode i prirodnih resursa u interesu svih građana. Agencija je imala ključnu ulogu u okolišnim postupcima, posebice u postupcima ocjena prihvatljivosti za prirodu, što je jedan od najznačajnijih mehanizama zaštite prirode u EU, time i u Hrvatskoj.
- 167.** U 2019. nisu se provodile mjere koje bi učinkovito prevenirale štetu za okoliš. Među najvećim prijetnjama okolišu nalaze se onečišćenje Jadranskog mora i izmjene Zakona o vodama. Država nije provela adekvatne mjere kojima bi se smanjilo onečišćenje Jadranskog mora čime se direktno narušava stabilnost morskih ekosustava što predstavlja prijetnju održivom korištenju mora kao izvora hrane, ali i kao stabilnog alata u suzbijanju klimatskih promjena.
- 168.** U 2019. donesene su izmjene i dopune Zakona o vodama kojim se omogućuje ekstrakcija sedimenta iz rijeka čime se direktno utječe na razinu podzemnih voda. Navedena zakonska izmjena predstavlja prijetnju za buduću dostupnost pitke vode, kao i za mogućnost poljoprivrednih područja da se prirodno obrane od suše čime se ugrožava pravo na dostupnost adekvatne i kvalitetne hrane.
- 169.** Hrvatska se nije dovoljno angažirala u prekograničnoj suradnji sa susjednim zemljama u svrhu zaštite okoliša. Zastarjele termoelektrane u zemljama Zapadnog Balkana i dalje su operativne što utječe na okoliš i zdravlje ljudi u Hrvatskoj i drugim zemljama EU. Posebno zabrinjava izostanak komunikacije s Bosnom i Hercegovinom u pogledu odlaganja toksičnog otpada u pograničnoj općini Dvor koji može imati ozbiljne posljedice za stanovništvo obiju zemalja. Proces odabira mjesta i načina odlaganja nuklearnog otpada vođen je netransparentno i izostala je komunikacija s lokalnom zajednicom.

170. Gospodarenje otpadom i dalje je problem u Hrvatskoj. EU sredstva koja su na raspolaganju za uspostavu održivog sustava gospodarenja otpadom se ne koriste. Većina postojećih odlagališta su neodrživa, protuzakonita i opasna za lokalno stanovništvo. U sredinama u kojima su započele inicijative odvajanja otpada nedovoljno se ulaže u informiranje stanovništva. Donesene su izmjene Uredbe o otpadu koja definira plaćanje odvoza otpada po kućanstvima neovisno o broju članova koje kućanstvo ima, čime se nepravедno opterećuju kućni budžeti jednočlanih kućanstava koji su ionako u povećanom riziku od siromaštva u odnosu na višečlana kućanstva.

171. Promet i dalje ostaje neriješeni problem u kontekstu zaštite okoliša. U nacrtu Nacionalnog klimatsko – energetskeg plana nisu predviđene mjere dekarbonizacije cestovnog, pomorskog i zračnog prometa bez kojih nije moguće ostvariti mjere suzbijanja emisije ugljičnog dioksida i ostvarenje sigurnog i zdravog okoliša kao preduvjeta kvalitete života. U 2019., Hrvatska nije provela niti planirala značajnije korake usmjerene prema smanjenju stakleničkih plinova.

172. Veliku zabrinutost i revolt građana izazvale su najave o izmjenama Generalnog urbanističkog plana Grada Zagreba kojim se smanjuju zelene površine u gradu nauštrb nove infrastrukture. Najavljeni projekt zagrebačkog Manhattana posebno zabrinjava zbog najavljene gradnje na prostoru neposredno uz rijeku Savu čime bi se devastiralo područje hiprodroma i Zagrebačkog velesajma. Osim štete za okoliš, navedni projekt bi devastirao i povijesnu vrijednost pojedinih paviljona Zagrebačkog velesajma. Posebno zabrinjava i činjenica da je prijedlog izmjena GUP – a sadržavao i mjere poput ukidanja zabrane izgradnje novih javnih garaža u središtu Zagreba što bi povećalo promet osobnim automobilima na ionako zagušenim gradskim prometnicama.

Obrazovanje i ljudska prava

- 173.** Opća kvaliteta obrazovanja u Hrvatskoj još uvijek predstavlja izazov. Prema pokazateljima Svjetskog gospodarskog foruma, kvaliteta obrazovanja u Hrvatskoj zauzima 112. mjesto od 137. Prosječna ocjena koju mladi daju kvaliteti obrazovanja u Hrvatskoj je 3.2.³⁹ Također, PISA tesovi pokazuju da su učenici u Hrvatskoj u čitalačkoj, matematičkoj i prirodoslovnoj pismenosti ostvarili niži rezultat od OECD – ova prosjeka.⁴⁰
- 174.** Na kvalitetu obrazovanja negativno utječu i premali broj sati nastave u osnovnim i srednjim školama, zastarjela ili neadekvatna infrastruktura škola, nedostatak opreme za rad, ali i nedostatak zaposlenih u stručnim službama škola, kao i nedostatak osoblja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i nedostatak nastavnika za određene predmete.⁴¹ Na broj sati nastave, a time i kvalitetu obrazovanja, utječe rad škola u smjenama – još 822 škole u Hrvatskoj rade u dvije smjene, njih 14 u tri smjene, a 21 škola ne radi u smjenama nego u kontinuitetu tijekom cijelog dana.⁴²
- 175.** I u 2019. godini plaće učitelja i nastavnika niže su od prosječne plaće osoba sa završenim tercijarnim obrazovanjem, zbog čega je s početkom školske godine 2019./2020. pokrenut i štrajk zaposlenika u školama nezadovoljnih visinom koeficijenta na složenost posla. Nakon što je uslijedio dio povećanja, ostatak povećanja visine koeficijenta na složenost posla zaposlenima u školama nastupit će u slijedećem razdoblju, čime se nakon dugo vremena financijski više ulaže u obrazovne djelatnike kao glavne nositelje promjena u obrazovnom sustavu o kojima ovisi kvaliteta obrazovanja.

39 Gvozdanović, et al. Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018/2019. Dostupno na linku: https://www.fes-croatia.org/fileadmin/user_upload/FES_JS_KRO-ATIEN_CROAT_WEB.pdf

40 OECD, Hrvatska - Bilješka o zemlji - rezultati istraživanja PISA 2018. Dostupno na linku: https://mk0pisanccvvocpocw453.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2019/12/PISA2018_bilje%C5%A1ka-o-Hrvatskoj.pdf

41 Europska komisija, Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2019: Hrvatska. Dostupno na linku: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-croatia_hr.pdf

42 Ibid

- 176.** I u 2019. postoje razlike u dostupnosti obrazovanja, posebice između razvijenih urbanih područja i onih manje razvijenih ruralnih. U pojedinim manjim gradovima i ruralnim područjima nedostaje organiziranog prijevoza do škola. Učenicima koji žive u ruralnim, prometno nepovezanim mjestima otežan je i pristup pojedinim izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima. Te okolnosti utječu na školski uspjeh i vertikalnu prohodnost po obrazovnim sredinama.
- 177.** Podmirivanjem troškova udžbenika za sve učenike u osnovnim školama u 2019. godini iz državnog proračuna napravljen je pomak u dostupnosti školovanja.
- 178.** Kao i prethodnih godina, stopa ranog napuštanja školovanja u Hrvatskoj vrlo je niska. Ipak, razlika u toj stopi između učenika bez invaliditeta i učenika s invaliditetom jedna je od najvećih u EU.⁴³
- 179.** Stopa sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju djece od njihove četvrte godine do početka obveznog obrazovanja u Hrvatskoj među nižima je u EU. Na dostupnost predškolskom odgoju i obrazovanju negativno utječe nedostatak osoblja i infrastrukture, a velike nejednakosti u dostupnosti nastaju jer je za financiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja gotovo isključivo odgovorna lokalna uprava. Zbog takvog sustava financiranja, postoje velike regionalne razlike i dostupnost i kvaliteta predškolskog obrazovanja je znatno manja u siromašnijim regijama.⁴⁴
- 180.** U strukovne škole uvedena je eksperimentalna provedba dualnog obrazovanja koji učenicima iz četiri (prodavač, kozmetičar, dimnačar i staklar) zanimanja ostavlja samo 20 posto opće obrazovnih predmeta, a predmeti poput povijesti, biologije i fizike izbačeni su iz programa.
- 181.** Tijekom 2019. bila je aktualna rasprava o donošenju novog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, ali unatoč tome konačna verzija novog zakona nije predstavljena i dana na javnu raspravu.

43 Ibid.

44 Ibid.

182. U području cjeloživnog učenja, Hrvatska postiže slabe rezultate i ispod je prosjeka EU u postotku sudjelovanja odraslih u cjeloživotnom učenju. Također, razina digitalnih je vještina niska⁴⁵, što značajno utječe na daljnje obrazovne šanse pojedinaca i razvoj kompetencija, a samim time i na zapošljivost.

183. Zbog rezultata obrazovanja koji su ispod prosjeka EU u Hrvatskoj, osobito u ranom i predškolskom obrazovanju, osnovnim vještinama, stjecanju visokog obrazovanja, obrazovanju odraslih i relevantnosti strukovnog obrazovanja, Vijeće Europske unije u 2019. Hrvatskoj je dalo posebnu preporuku da provede reformu sustava obrazovanja i poboljša pristup obrazovanju i osposobljavanju na svim razinama te njihovu kvalitetu i relevantnost za tržište rada.⁴⁶

184. U rujnu 2019. u sve škole je uvedena 'Škola za život', koja je predstavljena kao reforma sustava obrazovanja. Međutim, problemi pri uvođenju 'Škole za život' su brojni – od problema u nabavci materijala i opreme do nedovoljnog ulaganja u edukaciju i pripremu nastavnika. Najveći dio ove intervencije u obrazovanje je promjena kurikuluma, uvođenje međupredmetnih tema te osuvremenjavanje metoda učenja i poučavanja i opremanje povezano sa prelaskom na više korištenja digitalnih sadržaja u nastavi. Stoga zabrinjava uvođenje i predstavljanje 'Škole za život' kao cjelovite reforme obrazovnog sustava, dok ona ne uključuje cjelovite promjene, poput ujednačenosti infrastrukturnog standarda škola, osiguranja jednosmjenske nastave, produženog boravka, obroka, pomoćnika u nastavi te osiguranja jednokog pristupa i osiguranje kvalitete obrazovanja za sve.

45 Ibid

46 Europska komisija, Preporuka za Preporuku Vijeća o Nacionalnom programu reformi Hrvatska i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske a 2019. Dostupno na linku: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/52508716-8849-11e9-9369-01aa75ed71a1/language-hr>

GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE I ZDRAVSTVENI ODGOJ

- 185.** Iako brojna nacionalna istraživanja i dalje ukazuju na nisku kompetenciju djece i mladih u građanskoj, medijskoj i političkoj pismenosti te unatoč preporukama međunarodnih tijela Hrvatskoj da uvede Građanski odgoj i obrazovanje u sve škole, ni u 2019. GOO nije bio prioritet u reformi obrazovnog sustava, to jest i dalje nije uveden sustavno i kvalitetno u škole.
- 186.** Uvođenjem 'Škole za život' u 2019. godini, Građanski odgoj i obrazovanje ostaje u svim osnovnim i srednjim školama kao međupredmetna tema zajedno s još 6 međupredmetnih tema. Provođenjem Građanskog odgoja kao međupredmetne teme ne osigurava se dovoljno vremena u nastavnom programu za kvalitetan razvoj građanske kompetencije učenika i učenica. Dodatno, u odnosu na prethodnu verziju kurikulum GOO – a je sužen sa 6 dimenzija na 3 domene.
- 187.** Zabrinjava nedovoljna i nejasna korelacija predmetnih kurikuluma s kurikulumom za međupredmetnu temu Građanskog odgoja i obrazovanja te manjkavosti u sadržaju i konceptualnom okvir kurikuluma GOO – a koji ne polazi od

građanina kao subjekta i od građanskih prava i odgovornosti. Takav pristup dovodi u pitanje postizanje kvalitetnog ishoda učenja za demokratsko građanstvo i ljudska prava.

188.

Također, zbog nedostatka definiranja vrednovanja postignuća GOO – a bit će otežano efikasno praćenje provedbe, to jest utvrđivanje u kojoj mjeri izvedba međupredmetne teme zaista doprinosi građanskim kompetencijama učenika.

189.

Ni u 2019. godini nije raspisan natječaj iz ESF – a koji je bio usmjeren na jačanje kapaciteta organizacija civilnoga društva za provedbu programa građanskog odgoja i obrazovanja, iako je nekoliko puta bio najvaljivian protekle tri godine. Time je provođenje građanskog odgoja i obrazovanja dodatno oslabljeno, te onemogućeno njegovo provođenje u području neformalnog obrazovanja, čime se mlade dodatno zakida za ključna znanja o ljudskim pravima i vještine potrebne za informirano i odgovorno funkcioniranje u suvremenom društvu.

190.

Donesen je novi kurikulum međupredmetne teme Zdravlje u kojem prevladava medikalizacija seksualnosti i konzervativan pristup u obradi teme seksualnosti i reproduktivnog zdravlja. U novom prijedlogu niti jednom riječju ne spominju se rodni stereotipi, rodna ravnopravnost, LGBTIQ teme, pitanja uvažavanja različitosti i tolerancije prema seksualnim manjinama, promocija pozitivnih stavova prema seksualnosti. S aspekta pružanja mladima točnih i znanstveno – utemeljenih informacija o kontracepciji posebno je problematičan prijedlog da se tema vezana uz važnost odgovornog spolnog ponašanja i upotrebe zaštite integrira, između ostaloga, i u poučavanje vjeronauka kada je općepoznat crkveni stav o mehaničkim i kemijskim metodama kontracepcije.

191.

Stupanjem na snagu ovog kurikulumuma stavlja se izvan snage Zdravstveni odgoj uveden 2012. Ostaje nejasno na temelju kojih argumenata se dosadašnji Zdravstveni odgoj ukida jer ne postoje javno dostupne informacije o provedbi i praćenju provedbe Zdravstvenog odgoja u školama u posljednjih šest godina.

RANJIVE SKUPINE

Prava žena

- 192.** Na indeksu rodne ravnopravnosti za 2019. kojeg izrađuje Europski institut za ravnopravnost spolova, Hrvatska je sa postignutih 55.6 bodova na 22. mjestu svih članica EU i ispod prosjeka EU koji iznosi 67.4 boda.⁴⁷
- 193.** Najlošiji rezultat je zabilježen u području indikatora društvene moći gdje Hrvatska bilježi samo 34.8 od mogućih 100 bodova. Poražavajući su podaci o sudjelovanju žena u političkom životu: samo je 21.8 posto ministrica u Vladi, 18.9 posto saborskih zastupnica, te samo 26.5 posto zastupnica županijskih skupština.⁴⁸
- 194.** Još je gora situacija u segmentu gospodarskog života gdje Hrvatska bilježi najnižih 19.8 bodova. Samo 20.5 posto žena sudjeluje u upravljačkim strukturama najvećih kompanija u Hrvatskoj.⁴⁹

RODNO UVJETOVANO NASILJE I NASILJE U OBITELJI

- 195.** Uslijed veće društvene osviještenosti o rodno uvjetovanom i obiteljskom nasilju i pritiska na donosioce odluka, ali i zbog ratifikacije Istanbulske konvencije u 2019. izmijenjeni su Kazneni zakon i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.
- 196.** Izmjenama Kaznenog zakona brisano je kazneno djelo spolnog odnosa bez pristanka (koje se sad kvalificira kao silovanje), a propisane kazne za silovanje kao i za kazneno djelo nasilja u obitelji su postrožene.

47 European Institute for Gender Equality, 2019 Gender Equality Index - Croatia. Dostupno na linku: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/HR>

48 European Institute for Gender Equality, Power indicators in Croatia. Dostupno na linku: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/domain/power/HR>

49 Ibid.

- 197.** I u 2019. godini bilježi se porast nasilnih kaznenih djela prema bliskim osobama dok naročito zabrinjava porast femicida.
- 198.** Usprkos tome što je u 2018. stupio na snagu Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji⁵⁰ kojim je transponirana Direktiva o pravima žrtva čime je ojačan njihov procesni položaj, potreba za revidiranjem pojedinih zakonskih rješenja dovela je do izmjena ZZNO – a u 2019. s ciljem određivanja jasnijeg kriterija razgraničenja između prekršaja nasilja u obitelji i kaznenog djela nasilja u obitelji. Tako se sada tjelesno nasilje definira kao primjena fizičke sile uslijed koje nije nastupila tjelesna ozljeda. Također, proširen je krug osoba na koju se zakon primjenjuje na način da uključuje i sve srodnike po tazbini do zaključno drugog stupnja te su pooštrene kazne za počinitelje prekršajnih djela nasilja u obitelji.
- 199.** Usprkos obvezama proizašlim iz Istanbulske konvencije, i dalje nema dovoljnog broja kriznih centara za žrtve seksualnog nasilja radi osiguravanja medicinskih i forenzičkih pregleda, potpore i savjetovanja žrtava s obzirom na doživljenu traumu
- 200.** U 2019. godini, donesen je novi Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, kojim se nasilje u obitelji prvenstveno prepoznaje kao društveni problem, a tek onda privatni i obiteljski problem. Iako je cilj donošenja novog Protokola bilo usklađivanje s međunarodnim normativnim okvirom, prije svega Istanbulskom konvencijom, koja je izravno primjenjiva i na intimne partnerske odnose, intimni partnerski odnosi i dalje ostaju neprepoznati.
- 201.** Ni u 2019. u prekršajnim postupcima u slučajevima obiteljskog nasilja nisu se provodile pojedinačne procjene potreba žrtava. Hrvatski prekršajnopравни sustav izrijeком ne navodi tu obvezu iako ona proizlazi iz Direktive o pravima žrtava. Otežavajuća okolnost za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtve je i nedovoljan broj i teritorijalna

50 Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17)

rasprostranjenost odjela za podršku žrtvama i svjedocima te nepostojanje takvih odjela pri prekršajnim sudovima.

202.

U skladu sa zakonom, organizacije civilnog društva, zajedno sa nadležnim tijelima (uključujući centre za socijalnu skrb, zdravstvene i obrazovno – odgojne ustanove kao i sve stručne osobe koje dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja), dužne su prijaviti nasilje bilo policiji bilo državnom odvjetništvu za koje su saznale u okviru obavljanja svojih poslova. Takva zakonska odredba je problematična na više razina u odnosu na one organizacije civilnog društva koje pružaju pravnu i/ili psihološku pomoć žrtvama nasilja u obitelji te koje imaju skloništa za žrtve nasilja i njihovu djecu budući da se time odvraća žrtve od prijavljivanja nasilja i prekida krug povjerenja koje žrtve imaju prema organizacijama civilnog društva.

203.

I tijekom 2019. organizacije civilnog društva upozoravale su na diskrepanciju između broja prijavljenih slučajeva nasilja u obitelji i stvarnih brojki. Mnogi slučajevi nasilja ostaju neprijavljeni zbog straha od ponovljene viktimizacije, osvete počinitelja i nepovjerenja u podršku i pomoć nadležnih institucija.

204.

Kao i ranijih godina, i dalje je prisutan problem dvostrukog uhićenja i prekršajnog kažnjavanja žrtve i počinitelja. Policija i dalje ne radi razliku između počinitelja nasilja kao primarnog agresora i žrtve.

205.

Neujednačenost postupanja nadležnih institucija u slučajevima rodno uvjetovanog nasilja i nasilja u obitelji i u 2019. predstavlja temeljni problem sustavne borbe protiv nasilja. Posebno zabrinjava postupanje centara za socijalnu skrb u postupcima vezanim uz određivanje roditeljsku skrb u kojima se jednako tretiraju počinitelja nasilja i žrtve. Ovaj problem je dodatno izražen u sudskim odlukama o roditeljskoj skrbi u kojima se žrtva i počinitelj u potpunosti izjednačavaju u svojim roditeljskim kompetencijama, pa čak i u slučajevima kada je jedan od roditelja počinio nasilja na štetu maloljetnog djeteta.

- 206.** I dalje je prisutan problem nedovoljne senzibiliziranosti i osposobljenost pravosudnih, policijskih i drugih stručnjaka u radu sa žrtvama nasilja (koja često vodi u sekundarnu viktimizaciju žrtve tijekom postupka). Nema interdisciplinarnog pristupa u borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja i obiteljskog nasilja koji bi obuhvaćao međusektorsku suradnju u radu sa žrtvama nasilja i kvalitetne odgojno – obrazovne programe prevencije.
- 207.** Iako je zakonodavac prepoznao važnost prava na osobu od povjerenja, ni u 2019. nije došlo do značajnog korištenja ovog prava u praksi čime su žrtve prepuštene same sebi u postupcima koji su visoko traumatizirajući za njih.
- 208.** Žrtva ima pravo na odvjetnika u postupku ali ne na teret proračunskih sredstava, već samo na onog odvjetnika kojeg žrtva sama angažira na vlastiti trošak. Treba istaknuti da žrtve nasilja u prekršajnim postupcima ne mogu ostvariti i pravo na pomoć odvjetnika kroz sustav besplatne pravne pomoći jer je isti namijenjen isključivo za građanske i upravne postupke. Također, besplatna pravna pomoć koju predviđa Hrvatska odvjetnička komora, osigurana je samo socijalno ugroženim osobama i žrtvama Domovinskog rata u pravnim stvarima u kojima te osobe ostvaruju prava koja su u svezi s njihovim položajem. Iako bi žrtve mogle ostvariti pravo na savjetnika na teret proračunskih sredstava ako je isto utvrđeno pojedinačnom procjenom, imajući na umu da se, u pravilu, u prekršajnim postupcima ne provodi pojedinačna procjena na temelju kojeg bi se moglo procijeniti da se prije ispitivanja žrtve (bilo na policiji bilo na sudu), žrtvi imenuje savjetnik koji bi joj pružio opće pravne informacije odnosno pomoći joj u sastavljanju imovinskopravnog zahtjeva, razvidno je da će u praksi žrtve biti u nemogućnosti da ostvari navedeno pravo.
- 209.** Iako zakon predviđa mogućnost izbjegavanja kontakta između žrtve i počinitelja u prostorijama suda ili policije kad god je to moguće, žrtve nasilja u obitelji u prekršajnim postupcima i dalje se ispituju pred počiniteljem odnosno suočava ih se u postupku.

- 210.** U Hrvatskoj ni u 2019. godini nije uspostavljena nacionalna telefonska linija koja bi pružala informacije i podršku ženama žrtvama obiteljskog i rodno uvjetovanog nasilja 24/7.
- 211.** Financiranje rada organizacija civilnog društva iz javnih izvora koje pružaju usluge podrške i potpore ženama žrtvama nasilja i dalje je nedostatano.
- 212.** Iako je Vlada inicirala otvaranje 6 novih skloništa za žrtve nasilja u obitelji u onim županijama u kojima ne postoje skloništa, takva skloništa nisu otvorena tijekom 2019. I dalje je prisutan problem geografske rasprostranjenosti skloništa kao i problem stabilnog i održivog financiranja iz javnih izvora. Premda Direktiva o pravima žrtava propisuje da pristup uslugama podrške i pomoći ne smije biti podvrgnut nikakvim formalnim prijavama, velik broj sigurnih kuća i dalje inzistira na prijavi nasilja nadležnim tijelima kao preduvjet za prijem u sklonište zbog načina financiranja kojeg država uvjetuje.

REPRODUKTIVNA PRAVA, TRUDNOĆA I MAJČINSTVO

- 213.** Ni u 2019. Vlada nije učinila dovoljno za zaštitu ženskog reproduktivnog zdravlja. Nedostatak zdravstvenog odgoja u školama, izostanak akcijskog plana za reproduktivno zdravlje (kojim bi se, između ostalog, trebalo suzbiti opstetričko nasilje i regulirati uvjeti u rodilištima) te nedovoljna dostupnost kontraceptivnih sredstava i pobačaja značajne su prepreke za stvaranje pozitivnog i na poštovanju utemeljenog pristupa seksualnosti, očuvanje reproduktivnog zdravlja i postizanju rodne ravnopravnosti.
- 214.** Iako je pravo žene na prekid trudnoće uređeno Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, pobačaj je i dalje nedostupan ženama iz više razloga. Naime, zlouporaba priziva savjesti i sve učestalije odbijanje pružanja zdravstvene skrbi

ženama koje traže pobačaj od strane liječnika, kao i neadekvatna državna regulacija medicinskih zahvata vezanih uz inducirani prekid trudnoće, te visoke i neujednačene cijene pobačaja ograničavaju dostupnost abortusa ženama. Od početka godine, dostupna je ključna kombinacija lijekova za medikamentozni pobačaj u svim bolnicama i iako se radi o pouzdanoj, jeftinijoj i neinvazivnoj metodi medikamentozni pobačaj i dalje nije dostupan u velikom dijelu bolnica.

- 215.** Od 27 bolnica u Hrvatskoj u kojima se može izvršiti prekid trudnoće, postoje bolnice u kojima svi ginekolozi odbijaju izvršiti prekid trudnoće na zahtjev kao što je primjer bolnice Sveti Duh u Zagrebu, bolnice u Vinkovcima, Našicama, Požegi i Virovitici.
- 216.** Iako bi u slučaju priziva savjesti bolnica trebala angažirati drugog liječnika ili ako nema vlastitog liječnika angažirati vanjskog suradnika radi obavljanja zahvata, u praksi to često nije slučaj.
- 217.** Nedostatak ginekologa i ginekoloških timova i u 2019. predstavlja problem. Više od 50 ginekoloških timova nedostaje na čitavom području Hrvatske, a najviše zabrinjava situacija u Zadarskoj županiji. I dalje je prisutan problem maksimalnog broja pacijentica koje pojedini ginekolog može primiti, a koji doseže i do 9000 pacijentica iako ginekolozi upozoravaju da bi taj broj trebao biti maksimalno 4200 pacijentica po ginekologu.
- 218.** Žensko reproduktivno zdravlje dodatno je ugroženo neprijemljenim uvjetima u rodilištima i opstetričkim nasiljem, a pokret 'Prekinimo šutnju' unatoč dugogodišnjem ustrajanju još uvijek nije uspio potaknuti vladajuće na konkretne mjere kojima bi se zaštitila prava i dostojanstvo roditelja.
- 219.** Ni 2019. nije započet rad na izradi akcijskog plana za reproduktivna prava žena na što već nekoliko godina ukazuju organizacije civilnog društva kao i međunarodna tijela za zaštitu ljudskih prava.

- 220.** Europski parlamentarni forum (EPF) objavio je Atlas kontracepcije⁵¹ – grafički i statistički prikaz nacionalnih politika koje se tiču dostupnosti kontraceptivnih sredstava, prema kojemu je Hrvatska ostvarila ukupan rezultat od 57,9%. Time je svrstana u donji europski prosjek, što upućuje na značajan prostor za poboljšanje politika čija je uloga zaštita reproduktivnog zdravlja te osiguravanje dostupnosti informacija i savjetodavnih usluga u području planiranja obitelji.
- 221.** Iako je najavljena izmjena Zakona o medicinskoj potpomognutoj oplodnji, izmjene i dalje nisu nastupile. Tako i dalje nedostaju banke jajnih stanica i sjemena koje mogu biti od presudne važnosti za liječenje pojedinih parova.
- 222.** I dalje zabrinjava činjenica da zahtjevi pacijenata za prestantkom čuvanja zamrznutih zametaka ostaju neobrađeni i neodgovoreni, tako da se bez pristanka pacijenata i dalje čuvaju takvi zameci. Dakle, ni u slučaju razvoda braka ili smrti jednog od supružnika partneri nisu u mogućnosti raspolagati odnosno odlučivati o svom biološkom materijalu.
- 223.** Kako bi se izbjegla mogućnost prekomjernih zametaka, u Hrvatskoj se rade blago stimulirani i nestimulirani 'In vitro fertilizacijski' postupci upravo kako bi se izbjegla mogućnost prekobrojnih zametaka što dovodi do snižavanja uspješnosti postupaka i time podvrgava žene suboptimalnom liječenju s vrlo slabim rezultatima.

51 European Parliamentary Forum on Sexual and Reproductive Rights (EPF), Contraception Atlas 2019. Dostupno na linku: <https://www.contraceptioninfo.eu/node/72>

ŽENE NA TRŽIŠTU RADA

224.

I u 2019. zaposlenih žena je u postotku manje nego muškaraca – 45,8 posto je zaposlenih žena u odnosu na muškarce koji čine 54,2 % zaposlenog stanovništva⁵². Nejednakost u primanjima žena i muškaraca i dalje je u porastu, a žene su podzastupljene na vodećim pozicijama.

225.

Razlika u plaćama između žena i muškaraca u Hrvatskoj manja je od europskog prosjeka. Međutim, za razliku od EU gdje postoji trend pada razlike u plaćama, u Hrvatskoj razlika kontinuirano raste od 2010. godine.⁵³ Akumuliranjem raznih oblika diskriminacije žena, nastaje razlika u mirovinama. Naime, žene se i dalje teže zapošljavaju te se zapošljavaju u slabije plaćenim sektorima, u prosjeku rade više sati tjedno nego muškarci (uključujući neplaćeni rad brige o kućanstvu i obitelji), imaju više prekida rada zbog roditeljnog i roditeljskog dopusta, te sporije i rjeđe napreduju od muškaraca.

226.

Razlika u mirovinama između žena i muškaraca u Hrvatskoj iznosi 21,6%. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje žene su po prvi puta u 2019. dobile prosječne mirovine veće od muškaraca. Razlog je priznavanje staža za svako rođeno ili posvojeno dijete. Time je na institucionalnoj razini priznat neplaćeni i često nevidljiv rad koji žene tradicionalno obavljaju u privatnoj sferi. Iako se ova mjera na podjednak način odnosi i na žene i muškarce koji koriste roditeljni dopust, ona nije doprinijela uspostavljanju ravnoteže između privatnog i poslovnog života žena i muškaraca.

52 Državni zavod za statistiku, Žene i muškarci u 2019. godini. Dostupno na linku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2019.pdf

53 Europska komisija, The gender pay gap situation in the EU. Dostupno na linku: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en

227. Diskriminacija prilikom zapošljavanja je i dalje prisutna. I dalje su česti slučajevi u kojima su žene zbog trudnoće ili brige o djeci izložene otkazima, degradiranjima, izostanku promocije ili ih poslodavac ne želi zaposliti jer imaju malu djecu. Problem aktualnih demografskih mjera na nacionalnim i lokalnim razinama (npr. Roditelj odgajatelj), dovodi žene u još nepovoljniji položaj na tržištu rada jer su žene prisiljene birati između obiteljskog i poslovnog života. Dodatni problem predstavlja nedostatak vrtićkih mjesta, domova za starije i nemoćne osobe što često dovodi do toga da žene u tim situacijama odustaju od posla kako bi skrbile o djeci ili starijim članovima obitelji.

228. Jedini nacionalni program za uključivanje žena starijih od 54 godine na tržište rada je i dalje program 'Zaželi' koji osposobljava nezaposlene žene za zanimanje gerontodomačice uz minimalnu naknadu. Država na ovaj način dobiva vrlo potrebnu uslugu brige o starijim građanima, međutim uz problem male naknade izostaju mjere kojima bi se osigurala održivost ovog oblika rada.

Prava djece

- 229.** U 2019. godini nije usvojen izvještaji o provedbi predviđenih mjera iz Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za prava djece za razdoblje od 2014. do 2020.
- 230.** Preko 20 posto djece u Hrvatskoj živi u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti,⁵⁴ a najugroženiju kategoriju čine djeca nezaposlenih roditelja te djeca višechlanih obitelji.
- 231.** U ruralnim i geografski dislociranim područjima i dalje je prisutan problem nedostatka stručnjaka koji pružaju podršku i pomoć djeci (liječnici, pedagozi, logopedi, rehabilitatori i drugi). Dodatno, djeca u tim područjima imaju otežan pristup drugim socijalnim uslugama, od pristupa vrtićima i školama te aktivnostima slobodnog vremena.

SUSTAV UDOMITELJSTVA I POSVOJENJA

- 232.** Proces posvojenja djece i dalje otežava sporost rada sudova i centara za socijalnu skrb. Početkom 2019., u sustavu skrbi bilo je oko 450 djece s uvjetima za posvojenje, a u cijeloj 2019. posvojeno je samo 85 – ero djece. U registri- ma posvojitelja je oko 1400 potencijalnih posvojitelja od kojih je gotovo 70 posto u registru evidentirano dulje od tri godine⁵⁵.

54 Eurostat, EU children at risk of poverty or social exclusion. Dostupno na linku: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200305-1>

55 Adopta, Lošim i sporim radom socijalne skrbi i pravosuđa djeci iz sustava se uskraćuje pravo na obitelj. Dostupno na linku: <https://www.adopta.hr/component/content/article/99-unaprjedenje-praksa-u-podrucju-skrbi-za-djecu/440-zastrasujuce-upozorenje-adopte-losim-i-sporim-radom-socijalne-skrbi-i-pravosuda-djeci-iz-sustava-se-uskracuje-pravo-na-obiljel.html?Itemid=101>

- 233.** Proces posvojenja je i u 2019. dugotrajan, a sustav podrške posvojiteljima nije razvijen što dovodi do toga da djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi borave u sustavu više godina. Djeca koja dugo čekaju da se steknu uvjeti za njihovo posvojenje često pređu optimalnu dob za posvojenje i tako teže pronalaze obitelj. Ne koriste se postojeći mehanizmi poticanja posvajanja djece poput Protokola o postupanju kod posvjenja iz 2016. te anonimizirani profili djece koja ispunjavaju pretpostavke za posvojenje.
- 234.** I dalje je prisutan problem posvojenja djece iz višečlanih obitelji te djece s različitim oblicima zdravstvenih teškoća. Država u takvim slučajevima i dalje ne osigurava nikakve potpore posvoiteljima.
- 235.** I u 2019. nije pristupljeno izmjenama Obiteljskog zakona na način da se i djeci posvojenoj prije stupanja na snagu Obiteljskog zakona iz 2015. omogući promjena osobnog identifikacijskog broja (OIB-a), već je isto predviđeno samo za djecu posvojenu nakon izmjena iz 2015.
- 236.** Ni u 2019. nije došlo do izmjene Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama kako bi se posvoiteljima koji posvoje dijete starije od osam godina omogući roditeljski dopust u istom trajanju kao i posvoiteljima koji su posvojili dijete mlađe od osam godina.
- 237.** Iako je Hrvatska potpisnica Haške konvencije o posvojenju djece prema kojoj je dužna u slučajevima posvojenja djece iz drugih zemalja utvrditi jesu li djeca predmet trgovine djecom, u praksi to nije slučaj. Naime, sudovi u Hrvatskoj automatski priznaju potvrde o posvojenju iz zemalja i koje nisu potpisnice Haške konvencije bez provjere ispunjenja preduvjeta za posvojenje.
- 238.** Stupanjem na snagu Zakona o udomiteljstvu u 2019., udomiteljske naknade su povećane. Iako je to dovelo do registracije novih udomiteljskih obitelji, njihov broj na određenim područjima i dalje je nedostatan. Brojni problemi su i dalje prisutni unutar sustava udomiteljstva radi čega je vidljiv manjak motivacije kod građana da postanu udomitelji. Ne postoji jasan sustav nadzora kvalitete

udomiteljstva niti sustav praćenja razvojnih, obrazovnih i odgojnih potreba djece u sustavu skrbi.

- 239.** Tijekom 2019. povećan je broj djece smještene u ustanovama socijalne skrbi. Ni jedno dijete s tjelesnim ili mentalnim oštećenjima ili problemima u ponašanju nije smješteno u specijaliziranu udomiteljsku obitelj iako je to predviđeno Zakonom o udomiteljstvu.
- 240.** U 2019., slučaj odbijanja zahtjeva istospolnog para za udomljavanje djece od strane centra za socijalnu skrb ukazao je na nedorečenost Zakona o udomiteljstvu. Zbog toga je pred potencijalne udomitelje stavljeno dodatno nepotrebno administrativno opterećenje i sudski procesi koji su opteretili i prolongirali postupak udomljavanja djece.
- 241.** I dalje je pristan problem nedovoljnog informiranja djece koja s izdvajaju iz biološke obitelji i smještaju u udomiteljsku obitelj, te se njihove potrebe i želje ne uzimaju u obzir.
- 242.** Obrazovni sustav i dalje nije u dovoljnoj mjeri senzibiliziran za djecu koja se nalaze u sustavu socijalne skrbi, što uključuje i posvojenu djecu. Školski udžbenici stereotipno predstavljaju pojam obitelji što vodi do stigmatizacije posvojene djece i djece u sustavu skrbi.

NASILJE NAD DJECOM I PREVENCIJA

- 243.** I u 2019. nasilničko ponašanje i dalje je prisutno u školskom okruženju. Neprijavljivanja nasilja i nedovoljno razvijena svijest o nasilju nad djecom i međuvršnjačkim nasiljem ostaje veliki problem. U Hrvatskoj je 18 posto učenika izjavilo da su bili žrtve vršnjačkog nasilja najmanje nekoliko puta mjesečno.⁵⁶ Vršnjačko nasilje koje se odvija na internetu i društvenim mrežama je u stalnom porastu.
- 244.** Djeca su izložena online nasilju od najranije dobi, a i dalje izostaje nedostatak adekvatne reakcije, sustavnog pristupa prevenciji elektroničkog nasilja i postojanja preventivnih programa u školama.
- 245.** I u 2019. nedostaje dostatna financijska potpora za savjetodavne linije za djecu. Postoji samo jedna linija za djecu čije financiranje nije sustavno riješeno što otežava dostupnost ove usluge.
- 246.** Iako je, sukladno zakonskim propisima, škola odgovorna za nasilje koje se događa u školi i u blizini škole, dok su ravnatelj, nastavnici i stručni suradnici dužni spriječiti i zaustaviti svaki oblik nasilja, svjedočimo kako se odgovorne osobe u pojedinim slučajevima oglašuju na višekratne prijave međuvršnjačkog nasilja.

56 OECD, Hrvatska – Bilješke o zemlji – rezultati istraživanja PISA 2018, dostupno na linku: https://mk0pisancvovocpocw453.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2019/12/PISA2018_bilje%C5%A1ka-o-Hrvatskoj.pdf

Prava osoba starije životne dobi

- 247.** Zabrinjavaju podaci o rastućem siromaštvu starijih osoba. Stopa rizika od siromaštva za osobe starije od 65 godina u 2019. je visokih 28,6 posto, što znači da je gotovo svaki treći umirovljenik u riziku od siromaštva. Za samce u toj dobi, stopa rizika je čak 47,8 posto.⁵⁷
- 248.** Dodatno, zabrinjavajući je podatak da Hrvatska bilježi visoku stopu samoubojstava osoba starijih od 65 godina. Stopa samoubojstava osoba starijih od 65 godina je 2018. iznosila 30.7/100.000 i znatno je viša od europskog prosjeka.⁵⁸
- 249.** U 2019. sve je više slučajeva zanemarivanja starijih osoba, ali i njihovog fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Bilježi se porast broja osoba starijih od 60 godina koje su žrtve kaznenih djela računalne prijevare, kaznenih djela protiv osobne slobode, kaznenih i prekršajnih djela nasilja u obitelji i kaznenih djela ostavljanja u teškom položaju bliske osobe.⁵⁹ Također, pretpostavlja se da je broj osoba starije životne dobi koje su žrtve kaznenih djela i veći zbog neprijavlivanja i neprepoznavanja kaznenog djela.
- 250.** Zabrinjava i ekonomsko nasilje prema starijim osobama – zlouporaba ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju i ostali oblici uskraćivanja skrbi i materijalne sigurnosti osoba starije životne dobi.

57 Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2018. Dostupno na linku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/14-01-01_01_2019.htm

58 Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Izvršena ubojstva u Hrvatskoj, 2019., Dostupno na linku: <https://www.hzjz.hr/aktualnosti/izvršena-samoubojstva-u-hrvatskoj-2019/>

59 Sindikat umirovljenika Hrvatske, Stariji kao laka meta. Dostupno na linku: <https://www.suh.hr/index.php/fb/1959-stariji-kao-laka-meta>

- 251.** U obiteljskim domovima i udomiteljstvu nedostaje edukacije udomitelja i redovite supervizije, ali i nadzora nad pružateljima usluga. U domovima koji su sufinancirani iz javnog proračuna, problemi su netransparentne liste čekanja, neujednačeni kriteriji za prijam i cijene domova.
- 252.** Prema demografskim pokazateljima, Hrvatska se ubraja među države s vrlo visokim udjelom starog stanovništva. Zbog stalnog porasta udjela starijeg stanovništva i produženja životnog vijeka, zdravstvena skrb starijih osoba predstavlja sve veći izazov, a pogotovo u području mentalnog zdravlja.
- 253.** Nedostupnost zdravstvenih i socijalnih usluga, udaljenost ustanova i neadekvatnost javnog prijevoza i dalje su svakodnevica stanovnika ruralnih područja, koje posebno pogađaju starije osobe.

Prava osoba s invaliditetom

- 254.** I u 2019. godini značajna prepreka u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj bila je nedovoljna informiranost i preglednost zajamčenih prava uslijed velikog broja propisa koji reguliraju ovo područje.
- 255.** Kampanje za podizanje javne svijesti nedovoljnog su opsega i provode ih uglavnom organizacije osoba s invaliditetom. Izostaje javna kampanja institucija i ostalih dionika za podizanje svijesti o osobama s invaliditetom kao nositelja svih ljudskih prava, kao i edukacija javnih tijela i profesionalaca o pravima osoba s invaliditetom.⁶⁰
- 256.** Prikupljanje informacija o osobama s invaliditetom ne provodi se na pravilan način. Postoji neusklađenost podataka o osobama s invaliditetom unutar više sustava u kojima se pojavljuju kao korisnici te ne postoji adekvatna razmjena informacija među sektorima.
- 257.** Dostupnost potrebnih usluga osobama s invaliditetom i dalje je nedostatna te su prisutne velike razlike u dostupnosti u urbanim i ruralnim područjima. Kvaliteta i dostupnost usluga osobama s invaliditetom nisu izjednačene nego ovise o uzroku invaliditeta, a ista je situacija i s ostalim pravima koji se definiraju ovisno o uzroku invaliditeta.
- 258.** Sustavni problemi su i nepostojanje kvalitetne dijagnostike te nedostupnost rane intervencije, a koncept samostalnog života u zajednici opterećen je brojnim problemima poput nedostatka socijalnih usluga, nereguliranog pitanja osobnih asistenata, nedostupnosti i neprilagođenosti javnog prijevoza što otežava njegovu provedbu u praksi.

60 SOIH, Alternative report presented from a coalition of associations of persons with disabilities prior to the adoption by the Committee on the Rights of Persons with Disabilities of the list of issues relating to Croatia, Submission to the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities within the framework of the 2nd, 3rd and 4th review of Croatia

- 259.** Planom deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. – 2020. nije se postigao značajniji napredak u povećanju broja osoba koje napuštaju institucije. I dalje je prisutna pojava da osobe s tjelesnim invaliditetom koje nemaju osiguran dovoljan broj sati osobne asistencije idu u institucije.⁶¹
- 260.** Koncept razumne prilagodbe uključen je samo u Zakon o suzbijanju diskriminacije i Zakon o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom, i u mnogim slučajevima nedovoljno je razumljiv kao djelotvoran alat za osobnu autonomiju osoba s invaliditetom.⁶²
- 261.** Registar djece s neurološkim rizicima nije uspostavljen. Broj djece s razvojnim nedostacima je u porastu što ukazuje na potrebu rane interdisciplinarnе intervencije koja trenutno nije sveobuhvatna, jednako raširena i dostupna.⁶³
- 262.** Glavna prepreka uključivanju osoba s invaliditetom je nepristupačnost mnogih sadržaja. Iako su noviji objekti uglavnom prilagođeni, ne postoji strategija planiranja adaptacije postojećih objekata, pogotovo onih u kojima su smještene institucije od interesa za osobe s invaliditetom. Velik je problem i neprilagođenost i nedostupnost javnog prijevoza osobama s invaliditetom.
- 263.** Korištenje pogrešne terminologije vezane uz osobe s invaliditetom još je uvijek prisutno u medijima te u zakonodavstvu čime se prenosi i u druge propise, a unatoč konstantnom ukazivanju, taj problem još uvijek nije riješen.
- 264.** Organizacije civilnog društva za osobe s invaliditetom preuzele su ulogu pružatelja socijalnih usluga te se u značajnoj mjeri zanemaruje zagovarački rad i financiranje zagovaračkih aktivnosti organizacija osoba s invaliditetom. Uvelike je ograničena mogućnost daljnjeg razvoja organizacija u ovom području s obzirom na činjenicu da projektne prilike

61 Ibid.

62 Ibid.

63 Ibid.

i sredstva koja se izdvajaju iz proračuna nemaju komponentu razvoja, zagovaranja, istraživanja, policy analize ili prijenosa dobrih praksi.

- 265.** Diskriminacija osoba s invaliditetom i dalje je prisutna u svim aspektima društvenog života. Neka od prava dostupna su osobama s invaliditetom samo ako su prepoznate kao osobe s invaliditetom prije dobi od 65 godina. Dodatno, osobe s invaliditetom podzastupljene su u svim tijelima državne i lokalne vlasti i javnim ustanovama. Osobama s invaliditetom otežan je pristup zaposlenju, a njihov radni potencijal u velikoj je mjeri neiskorišten.⁶⁴
- 266.** Unatoč brojnim propisima čiji je cilj omogućiti dostupnost izbornog proces osobama s invaliditetom, to još nije u potpunosti ostvareno s obzirom na to da su birališta arhitektonski nepristupačna, a izborni materijali nisu u potpunosti prilagođeni svim tipovima oštećenja osoba s invaliditetom⁶⁵. Sustav glasanja još uvijek nije prilagođen osobama s intelektualnim teškoćama što u velikoj mjeri onemogućuje njihovo ostvarivanje građanskih i političkih prava.
- 267.** U odnosu na pristup zdravstvu, problem je manjak zdravstvene skrbi dostupne djeci i odraslim osobama s invaliditetom, a kvaliteta pružene zdravstvene zaštite neujednačena je. Problem predstavlja nedostatak stručnjaka, kao i neupoznatost zdravstvenog osoblja sa specifičnostima karakteristika stanja osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom sustavno se susreću s uskraćivanjem prava na pomagala, nedostatnim informiranjem i nemogućnosti donošenja odluka o vlastitom liječenju.
- 268.** U 2019. održan je prosvjed roditelja njegovatelja koji zbog niskih naknada žive na rubu siromaštva, čime su egzistencijalno ugroženi oni i njihova djeca s teškoćama u razvoju. Roditelji njegovatelji i njegovatelji primaju socijalnu naknadu od 2500 kuna, nemaju pravo na bolovanje, a u slučaju smrti djeteta roditelj njegovatelj gubi sva prava istog dana.

64 Ibid.

65 Ibid.

- 269.** Osiguravanje pristupa osobama s invaliditetom kulturnim, turističkim i sportskim aktivnostima nedostavno je i periodično te većinom financirano iz projekata. U velikoj mjeri pristup kulturnim materijalima, televizijskim programima, filmovima, kazališnim i drugim kulturnim mjestima ili uslugama nije u osiguran u praksi.⁶⁶

PRAVA OSOBA SA SENZORNIM OŠTEĆENJIMA

- 270.** Problem komunikacije zdravstvenog osoblja s gluhoslijepim osobama i dalje je prisutan te se često ne uvažavaju potrebe gluhoslijepih osoba, uskraćuje im se pravo na usluge kao i na potpunu informaciju o njihovom zdravstvenom stanju ili tijeku liječenja. Medicinsko osoblje nedovoljno je upućeno u ulogu prevoditelja za gluhoslijepe osobe, a ulogu institucionalne podrške i dalje često preuzimaju organizacije civilnog društva.

- 271.** Audiodeskripcija televizijskih programa ili televizijski programi s hrvatskim znakovnim jezikom nude se samo za određene datume, a sudjelovanje u mnogim kulturnim aktivnostima izuzetno je teško zbog nepristupačnosti zgrada, materijala, aktivnosti i nedostatka podrške za prijevoz, pratnju i slično.

- 272.** Audiovizualne medijske usluge nisu u potpunosti dostupne osobama s invaliditetom, posebno gluhim, slijepim, slabovidnim i gluhoslijepim. Uvođenje više titlova za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe, audio–deskripcija za slijepe i prevođenja na znakovni jezik u svim vrstama TV sadržaja u Hrvatskoj bilo bi u skladu s Direktivom o uslugama audiovizualnih medija, koja uključuje i obvezne odredbe o pristupačnosti osobama s invaliditetom, a koju je Europski parlament usvojio 2018. godine.⁶⁷

66 Ibid.

67 Ibid.

- 273.** Financiranje prevoditelja za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe nije osigurano što rezultira njihovim kontinuiranim manjkom. Projektno financiranje specifičnih i kvalitetnih usluga poput pratitelja za slijepe i slabovidne te intervenora i prevoditelja za gluhoslijepe osobe i dalje onemogućuje kontinuitet pružanja usluga. Problem nepostojanja zakonodavstva koje bi na nacionalnoj razini uredilo pitanje statusa prevoditelja gluhoslijepim osobama u obrazovnim ustanovama još uvijek nije riješen.

PRAVA OSOBA S AUTIZMOM

- 274.** U Hrvatskoj i dalje nedostaje adekvatni zakonodavni okvir kojim bi se regulirale minimalne usluge za ostvarivanje jednakih mogućnosti svih osoba s autizmom, a problematično je nepostojanje jedinstvenog međuresornog tijela za vještačenje koje bi omogućilo osobama s autizmom ulaz u sustav zdravstva i socijalne skrbi. Problemi u području podrške osobama s autizmom i dalje su nedostatak potrebnih usluga, velike razlike u dostupnosti usluga, nepostojanje kvalitetne dijagnostike, nedostupnost rane intervencije te neprilagođenost sustava zdravstvene zaštite.

- 275.** Hrvatska trenutno drastično zaostaje za ostatkom EU po pitanju rane intervencije čime je mnogima uskraćeno pravo na podršku i pomoć u razvoju. U 2019. osnovano je Povjerenstvo za ranu intervenciju u djetinjstvu koje bi trebalo napraviti cijeli plan za sustavno uvođenje rane intervencije. Slična inicijativa poticanja rane dijagnostike i rane intervencije za djecu s poremećajima iz autističnog spektra od strane nadležnih institucija postojala je još 2014. iz čega se može zaključiti kako je zbog sporosti sustava tijekom petogodišnjeg razdoblja značajan broj djece propustio priliku za brзом ranom intervencijom koja definira život pojedinca i otvara šanse za donekle samostalan život u budućnosti.

- 276.** U 2019. godini došlo je do gašenja Kabineta za ranu intervenciju Caritasa Zadarske nadbiskupije koji je pružao uslugu rane podrške roditeljima i djeci s autizmom do treće godine s područja Zadra i okolice zbog čega im je jedina opcija

ostalo nepriuštivo savjetovanje i rana podrška u privatnom aranžmanu. Nakon početne oštre reakcije javnosti i Saveza udruga osoba s autizmom, pohvalna je reakcija Vlade i lokalne uprave koje su do otvaranja novog kabineta pokrivale troškove rane intervencije u privatnim praksama u Zadru.

277.

Sveobuhvatna i održiva podrška osobama s autizmom kontinuirano izostaje tijekom razdoblja rane intervencije te nakon 21 godine starosti kada gotovo u potpunosti ovisi o roditeljskoj skrbi. Obrazovne institucije i dalje se razlikuju u stupnju otvorenosti i prilagodbe za integraciju osobama s autizmom koja uvelike ovisi o individualnom angažmanu ravnatelja i djelatnika škole što ukazuje na nedostatak standardiziranog i ujednačenog sustava.

PRAVA OSOBA S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

278.

Glavni problemi u području prava osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama su i dalje povezani sa sustavom lišavanja poslovne sposobnosti iz kojeg izravno proizlazi nemogućnost ostvarivanja građanskih i političkih prava, netransparentno upravljanje njihovom imovinom, neprilagođenost javnog prijevoza, nemogućnost izbora pružatelja socijalnih usluga i trajno udomljavanje odraslih osoba.

279.

I dalje je problematično netransparentno upravljanje imovinom osoba lišenih poslovne sposobnosti kojom upravljaju njihovi skrbnici, posebice kada se radi o imovini veće vrijednosti. Osobe s intelektualnim teškoćama često nisu svjesne postojanja vlastite imovine te nemaju mogućnost izabrati pružatelja socijalnih usluga, a centar za socijalnu skrb ne uvažava njihovu volju ili slobodu izbora.

280.

Suprotno UN – ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, u Hrvatskoj se sustav udomiteljstva osim na djecu primjenjuje i na odrasle osobe. Udomiteljstvo odraslih osoba s intelektualnim teškoćama trebalo bi se koristiti kao privremeno rješenje, no u hrvatskom je sustavu ono trajno te predstavlja najjeftiniji oblik smještaja koji se nerijetko provodi u lošim i neadekvatnim uvjetima.

Prava LGBTIQ osoba

- 281.** I u 2019. predrasude prema LGBTIQ osobama su i dalje sveprisutne na što jasno ukazuju preliminarni rezultati istraživanja o iskustvu diskriminacije, zločina iz mržnje i nasilja prema LGBTIQ osobama u Hrvatskoj. Čak 36 posto LGBTIQ osoba iz straha od diskriminacije ili nasilja prilagođava svoje ponašanje u vlastitome domu. Posebno zabrinjava što 61 posto LGBTIQ osoba iz straha prilagođava svoje ponašanje na javnim prostorima.⁶⁸ Organizacije civilnog društva kontinuirano upozoravaju na porast govora mržnje prema LGBTIQ na internetu i na društvenim mrežama.
- 282.** Procesuiranje zločina iz mržnje prema LGBTIQ osobama i u 2019. je bilo obilježeno propustima policije i državnog odvjetništva u provođenju učinkovite istrage, prije svega u prepoznavanju homofobnih ili transfobnih motiva kao motiva za počinjenje zločina. Podaci o nasilju su alarmantni i pokazuju da je čak 64 posto ispitanih doživjelo neku vrstu nasilja na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta, rodnog izražavanja i/ili spolnih karakteristika⁶⁹.
- 283.** Problem uznemiravanja i vršnjačkog nasilja u školama nad LGBTIQ učenicima zbog njihove seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta bio je značajan problem i u 2019. Podaci pokazuju da je čak 37 posto LGBTIQ osoba prilagođavalo svoje ponašanje tijekom boravka u školi⁷⁰. U školama nema adekvatnog sustava psihosocijalne podrške koji bi ohrabrio učenike izložene uznemiravanju da isto prijave. Nasilje dodatno ostaje neprijavljeno zbog straha učenika od homofobne reakcije osobe kojoj bi nasilje prijavili, ali i mogućnost da bi nastavnici o tome informirali njihove roditelje i druge osobe te bi ih time zapravo prisilno outali.

68 Zagreb Pride, Preliminarni rezultati terenskog istraživanja Zagreb Pride: Izlazak iz tišine u Hrvatskoj i dalje obilježen strahom od nasilja i diskriminacije. Dostupno na linku: <http://www.zagreb-pride.net/hr/preliminarni-rezultati-terenskog-istrazivanja-zagreb-pridea-izlazak-iz-tisine-u-hrvatskoj-i-dalje-obiljezen-strahom-od-nasilja-i-diskriminacije/>

69 Ibid.

70 Ibid.

- 284.** I u 2019. pristup zdravstvenim uslugama transrodnim osobama nije adekvatno riješen. Naime, zahvati prilagodbe spola i dalje se smatraju estetskim zahvatom te troškovi medicinskog zahvata nisu pokriveni zdravstvenim osiguranjem već postupak tranzicije mora biti pokriven o vlastitom trošku. Troškove mastektomije do 2017. subvencirao je HZZO, što je potom ukinuto bez obrazloženja ili promjene u zakondavstvu.
- 285.** U Hrvatskoj i dalje ne postoji medicinski tim koji bi obavljao operativne zahvate faloplastike i vaginoplastike, radi čega u Hrvatskoj i dalje nije moguće obaviti medicinsku tranziciju spola. Transrodne osobe moraju obavljati medicinski zahvat u susjednim državama uz iznimno visoke medicinske troškove.
- 286.** Dodatno, zahvatu prilagodbe spola prethodi ishođenje dijagnoze poremećaja rodnog identiteta što je protivno pravu na samoodređenje, i u 2019. usvojenoj novoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema Svjetske zdravstvene organizacije. Po ovoj klasifikaciji svi trans identiteti uklonjeni su s liste mentalnih poremećaja dok se transrodnost kvalificira kao stanje, a ne poremećaj. Iako je rok za implemetaciju ove klasifikacije do kraja 2021., tijekom 2019. nije započeto s pripremanama na nacionalnoj razini.
- 287.** Ni u kontekstu promjene spola nije došlo do promjena u 2019. Problem i dalje predstavlja i neažurno mijenjanje oznake spola u maticama rođenih. Nacionalno zdravstveno vijeće koje izdaje konačno mišljenje o 'promjeni spola' ili 'životu u drugom rodnom identitetu' na osnovi kojeg se mijenja oznaka spola u maticama rođenih postupa iznimno sporo. Brojni su slučajevi u kojima se na mišljenje NZV – a čeka i više od 6 mjeseci, iako je rok za izdavanje mišljenja mjesec dana. To dovodi do otežanog ostvarivanja statusnih i drugih prava.
- 288.** Unatoč uputi Ministarstva znanosti i obrazovanja iz 2018. o izdavanju diploma i svjedodžbi osobama koje su promjenile spol i tu promjenu provele kroz maticu rođenih, transrodne osobe su se i u 2019. suočavale s diskriminacijom jer je

provođenje njihova zahtjeva za izdavanjem isprave često ovisilo o diskrecijskoj odluci škole, odnosno sveučilišta ili fakulteta.

- 289.** Krajem 2019. Upravni sud donio je značajnu i važnu odluku kojom je potvrdio da se istospolni parovi moraju zakonski tretirati jednako kao i heteroseksualni parovi u postupcima udomljavanja djece sukladno praksi Europskog suda za ljudska prava. Ovom odlukom obvezuju se centri za socijalnu skrb da omoguće pristup udomiteljstvu osobama u životnom partnerstvu pod jednakim uvjetima.
- 290.** Pristup životnih partnera posvajanju djece nije omogućen ni 2019.
- 291.** Ni u 2019. nisu promijenjene odredbe Zakona o medicinsko potpomognutoj oplodnji prema kojima lezbijski parovi nemaju pravo na taj postupak. Takve odredbe ih izravno diskriminiraju te se one zbog toga odlučuju na inseminaciju u vlastitom aranžmanu ili inozemstvu.

Prava beskućnika

- 292.** Nacionalna strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti ne propisuje adekvatne mjere suzbijanja postojećeg i prevencije budućeg beskućništva, a ne postoji ni akcijski plan suzbijanja i prevencije beskućništva. Postojeća prava koja imaju beskućnici jasno su definirana, ali se različito interpretiraju na lokalnoj razini od smještaja u prihvatilištima do oblika novčane naknade koje dobivaju.
- 293.** Zakonska definicija beskućnika nije potpuna jer ne obuhvaća osobe koje stanuju u neadekvatnim životnim prostorima. Zakonska definicija ne uzima u obzir sekundarne i tercijarne oblike beskućništva. Nedostatak adekvatne zakonske definicije beskućništva onemogućuje stvaranje preventivjskih politika.
- 294.** Beskućnici i dalje imaju problem u ostvarenju prava na prebivalište. Iako mogu prijaviti adresu prebivališta na adresi prenoćišta ili nadležnog centra za socijalnu skrb, postupak prijave je i dalje težak zbog slabe responzivnosti institucija. Bez prijave prebivališta, beskućnici nemaju mogućnost ostvariti veliki broj javnih usluga, od kojih najviše zabrinjava ostvarenje zdravstvene zaštite.
- 295.** U 2019., u Hrvatskoj djeluje 13 prihvatilišta i prenoćišta za beskućnike koji kumulativno nude oko 450 ležajeva što je daleko ispod trenutnih potreba. Pučke kuhinje i socijalne samoposluge koje beskućnicima pomažu u ostvarenju prava na hranu nisu sustavno uređene i često su rezultat inicijativa organizacija civilnog društva, a ne strukturne nacionalne politike.
- 296.** Zbog nedostatka nacionalne politike, nedostaju i mjere usmjerene prema posebno ranjivim skupinama kao što su osobe s poremećajima mentalnog zdravlja, osobe starije životne dobi, osobe u sustavu međunarodne zaštite i mladi koji izlaze iz alternativne skrbi. Prevencija beskućništva navedenih ranjivih skupina ne postoji.

- 297.** Nedostaju programi osnaživanja beskućnika poput mogućnosti korištenja javnih radova više puta, a nedostaje i podrška edukaciji i superviziji stručnih radnika u neposrednom radu s beskućnicima.
- 298.** Iako je resorno ministarstvo provodilo financiranje programa usmjerenih prevenciji beskućništva u prošlog godini, ne može se napraviti adekvatna procjena učinka navedenih programa zbog loših zakonskih rješenja i izostanka proaktivnih politika suzbijanja i prevencije beskućništva.

Prava izbjeglica

PRISTUP PRAVU NA MEĐUNARODNU ZAŠTITU

- 299.** Politika odobravanja azila u Hrvatskoj je u 2019. bila još restriktivnija u odnosu na 2018. Od ukupno 1986 zahtjeva za međunarodnom zaštitom u 2019. odobreno je samo 157 azila i jedna supsidijarna zaštita.⁷¹
- 300.** U postupku odobravanja azila su dalje prisutne mnoge nepravilnosti, od površnosti i selektivnosti u obradi podataka iz iskaza podnositelja zahtjeva za zaštitom do informiranja o tijeku postupka, koji su i dalje samo na hrvatskom jeziku i time nerazumljivi tražiteljima azila.
- 301.** Iako je u 2019. smanjen broja slučajeva u kojima je Sigurnosno obavještajna agencija (SOA) tražitelje azila označavala kao sigurnosnu prijetnju bez navođenja razloga za to, ova loša praksa je i dalje pristutna. Time se efektivno onemogućuje zastupanje tražitelja azila u žalbenim postupcima i krši njihovo pravo na pošteno suđenje.
- 302.** I dalje je prisutan problem osiguranja kvalitetnog prevođenja u postupcima odobravanja međunarodne zaštite, od nepoznavanja i nerazumijevanja kulturoloških i društvenih posebnosti do nedostatka prevoditelja za pojedine jezike i dijalekte.
- 303.** U 2019. nije došlo do izmjena Pravilnika o boravku u privatnom centru za strance. Naime, prema postojećem Pravilniku se odvjetniku i branitelju ljudskih prava zbog nedoličnog ponašanja može uskratiti mogućnost posjete tražitelju azila. Ovako široko i nejasno definiranje moguć-

71 MUP, Statistički pokazatelji osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj zaključno s do 31. 12. 2019.. Dostupno na linku: <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>

nosti zabrane ostavlja širok prostor interpretaciji, a time i zlouporabi.

304.

Iako je 2018. usvojen Protokol o postupanju s djecom bez pratnje, njegova implementacija u 2019. nije bila zadovoljavajuća. Sustav zaštite maloljetnih migranata bez pratnje nije utemeljen na principu zaštite najboljeg interesa djeteta te ima ozbiljne probleme koji onemogućuju društvenu integraciju djece. Maloljetnike se smješta u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i domove za odgoj djece i mladeži gdje im nije omogućen pristup obrazovanju, nemaju osiguran prijevod i individualnu podršku te su često prepuštena sama sebi. Dodatno, djecu se time retarumatizira i označuje kao problematične što nema uporište u činjenicama jer se radi o ranjivoj skupini, a ne djeci s problemima u ponašanju.

PRISTUP TERITORIJU HRVATSKE I ILEGALNA PROTJERIVANJA

305.

U 2019. zabilježeno je 255 slučajeva ilegalnih i nasilnih protjerivanja duž granice s BiH i Srbijom u kojima postoje jasni indikatori mučenja, okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja hrvatskih vlasti protiv izbjeglica i migranata. Zabilježeni su slučajevi nerazmjernog korištenja fizičke prisile i zlouporabe oružja na električni izboj, te psihološko nasilje, poniženja, prijetnje i slučajevi policijske brutalnosti.⁷²

306.

Dodatno, zabilježeni su slučajevi korištenja vatrenog oružja i ranjavanja migranata vatrenim oružjem prilikom pokušaja prelaska državne granice sa Slovenijom u predjelima Gorskog kotara.

72 Border Violence Monitoring Network, Torture and cruel, inhuman, or degrading treatment of refugees and migrants in Croatia in 2019. Dostupno na linku: <https://www.borderviolence.eu/new-report-on-cases-of-torture-of-asylum-seekers-by-croatian-authorities-at-eu-external-borders/#-more-14133>

PROCES I ASPEKTI INTEGRACIJE U DRUŠTVO

- 307.** Tijekom 2019. državni tečajevi hrvatskog jezika i dalje nisu izvođeni, unatoč zakonskoj obvezi. Organizacije koje provode aktivnosti za integraciju ljudi koji su u Hrvatsku došli u sklopu kvota za preseljenje osiguravale su tečajeve jezika osobama koje su preseljene u Hrvatsku.
- 308.** I u 2019. nije došlo do značajnog ubrzanja u postupcima odobravanja međunarodne zaštite. Oni su i dalje spori i dugotrajni te otežavajući po integraciju stranaca u društvo. Novčana potpora koju primaju tražitelji azila smješteni u prihvatilištima u Kutini i Zagrebu nije povećana u 2019. te i dalje iznosi 100 kuna, što nije dovoljno za podmirivanje osnovnih životnih potreba.
- 309.** U 2019. su preuređenjem Prihvatilišta Porin donekle unaprijeđeni uvjeti za život osoba koji tamo borave i čekaju rješenje svog zahtjeva za međunarodnom zaštitom. Također, nije došlo do povećanja socijalne naknade za samce koja i dalje iznosi minimalnih 800 kuna i nije dostatna za podmirivanje osnovnih životnih potreba.
- 310.** Pristup sustavu zdravstvene skrbi je otežan i za tražitelje međunarodne zaštite i osobe koje su je dobile. Ni u 2019. nisu uklonjene birokratske barijere i učinjeni značajni koraci u edukaciji i razvoju svijesti kako bi se osobama pod međunarodnom zaštitom omogućio pristup zdravstvenom sustavu pod jednakim uvjetima kao i hrvatskim državljanima, na što imaju pravo sukladno zakonu. Za tražitelje azila je pravo na zaštitu zdravlja i dalje ograničeno samo na pravo na pristup hitnoj medicinskoj zaštiti što posebno ugrožava zdravlje majki i novorođenčadi te djece.
- 311.** I dalje je izražen problem zaštite mentalnog zdravlja tražitelja azila i osoba pod međunarodnom zaštitom. Ni u 2019. nije uspostavljen sustav psihosocijalne podrške osobama koje imaju ratne i druge povezane traume.

- 312.** Također, nije bilo pomaka u omogućavanju pristupu obrazovanju. Djeca tražitelja azila ni u 2019. nisu imala pravo na vrtić već samo na jednogodišnji predškolski odgoj. I dalje su prisutne administrativne barijere, od kašnjenja u izdavanju OIB – a do nepostojanja prilagođenog nastavnog materijala i udžbenika, koje otežavaju upis djece u odgovarajuće školske razrede.
- 313.** Pristup visokom obrazovanju za osobe pod međunarodnom zaštitom u Hrvatskoj je i u 2019. bio otežan. Osobe pod međunarodnom zaštitom i dalje mogu upisati studij ili kao stranci, što podrazumijeva plaćanje visoke školarine za koje nemaju financijske mogućnosti, ili kao hrvatski državljani, za što je uvjet polaganje državne mature koju uslijed nepoznavanja hrvatskog jezika nisu u mogućnosti položiti. Nostrifikacija diploma i priznavanje inozemnih obrazovnih kvalifikacija je skupo i otežano.
- 314.** Ni u 2019. nije bilo značajnijeg napretka u pristupu tržištu rada za azilante i osobe pod međunarodnom zaštitom kojima, uz nedostatak potvrde o stečenim obrazovnim kvalifikacijama, za ostvarivanje prava na rad nedostaje i dovoljno poznavanje hrvatskog jezika.

Prava nacionalnih manjina

- 315.** Ni u 2019. nije bilo značajnog napretka u provedbi Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, a njegova provedba otežana je uglavnom nepostojanjem odgovarajućih sankcija za nepridržavanje odredaba Zakona.
- 316.** Ni u 2019. godini Vlada nije izradila i poslala u saborsku proceduru izmijenjeni Zakon o službenoj uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina, čime se izravno krši odluka Ustavnog suda i onemogućuje ostvarivanje prava nacionalnih manjina na službenu i ravnopravnu uporabu njihova jezika i pisma na području Vukovara.

ROMSKA NACIONALNA MANJINA

- 317.** Provedba Nacionalne strategije za uključivanje Roma otežana je dugogodišnjim kašnjenjem u usvajanju novog akcijskog plana za provedbu Strategije budući da je prethodni istekao 2015. Akcijski plan za 2019. – 2020. usvojen je 2019., a većina jedinica lokalne i regionalne samouprave u kojima živi znatan broj Roma nije usvojila lokalne akcijske planove za provedbu Strategije na svojim područjima ili ih ne provodi.
- 318.** Organizacije civilnog društva koje se bave pravima različitih skupina romske populacije, poput LGBTIQ, mladih i žena su malobrojne. Nedostaje ciljano financiranje, kapacitiranje i sustavno podržavanje tih organizacija, što rezultira zavisnošću od političkih faktora i nedovoljnim sudjelovanjem navedenih skupina u društvenom i političkom životu.
- 319.** U 2019. u Čakovcu je održan prosvjed pod nazivom 'Želim normalan život' u kojem su organizatori prosvjeda doveli romsku nacionalnu manjinu u kontekst narušavanja sigurnosti građana i nacionalne sigurnosti. Savez Roma u Republici Hrvatskoj 'KALI SARA' odlučio je organizirati protuprosvjed kojim se upozorava na neprimjerenost i

neistinitost takvih generalizacija, no Grad Čakovec nije odobrio korištenje javne površine za navedeno javno okupljanje i mirni prosvjed čime je onemogućeno ostvarivanje prava na javno okupljanje pripadnicima romske nacionalne manjine.

- 320.** Pripadnici romske nacionalne manjine i dalje se suočavaju s brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava, posebice u zapošljavanju i pristupu socijalnim uslugama, a mnogi Romi i dalje žive u neadekvatnim životnim uvjetima.
- 321.** Zabrinjavajući su podaci o još uvijek prisutnoj segregaciji Roma u obrazovnom sustavu te o neprovođenju provjere kvalitete obrazovanja u segregiranim razredima. Blaži kriteriji obrazovanja koji se primjenjuju u većinski romskim razredima rezultiraju nesrazmjerošću u općem znanju, što doprinosi stvaranju obeshrabrujućeg okruženja za nastavak obrazovanja Roma.
- 322.** Mnoga romska djeca nisu mogla pohađati program predškole jer im lokalna samouprava nije osigurala prijevoz do institucija s predškolskim programom.
- 323.** Odlukom Grada Zagreba⁷⁴ propisano je da Romi trebaju imati pet godina neprekidno prijavljeno prebivalište na području Zagreba kako bi se mogli prijaviti za stipendiju za učenike i studente, dok kod drugih skupina građana taj rok iznosi tri godine ili godinu dana.
- 324.** Međimurska i Varaždinska županija već duže vrijeme predlažu uvođenje opcije vaučera/bonova za hranu za pripadnike romske nacionalne manjine umjesto zajamčene minimalne naknade propisane Zakonom o socijalnoj skrbi, a kako bi se kontroliralo njeno namjensko trošenje. Međutim, tom mjerom bi se dodatno stigmatiziralo Rome i izdvojilo ih kao zasebnu skupinu građana umjesto da se potiče njihovo zapošljavanje i integracija.

74 Grad Zagreb, Odluka o Stipendiji Grada Zagreba za učenike i studente pripadnike romske nacionalne manjine. Službeni glasnik Grada Zagreba 11/18.

SRPSKA NACIONALNA MANJINA

- 325.** Nastavljaju zabrinjavati izjave u medijima i na društvenim mrežama posebno usmjerene na srpsku nacionalnu manjinu koje karakteriziraju etnička netrpeljivost, govor mržnje, diskriminatorni govor i povijesni revizionizam.
- 326.** U 2019. posebno zabrinjavaju slučajevi zločina iz mržnje prema Srbima počinjeni u Splitu, u Uzdolju kod Knina i u Supetru na Braču. Osim što ukazuju na etničku netrpeljivost prema Srbima u Hrvatskoj, u ovim slučajevima posebno zabrinjava izostanak osude nasilja od strane djela državnih dužnosnika i djela javnosti.
- 327.** Sredinom 2019. Ustavni sud je donio odluku o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina kojom je između ostalog naložio dostavu svih materijala na srpskom jeziku i pismu za sjednice gradskog vijeća Vukovara te da tekstovi na žigovima, odlukama i drugim materijalima moraju biti iste veličine na latinici i ćirilici.
- 328.** Iako su 21 općina i grad u Hrvatskoj zakonski obvezne službeno koristiti jezik i pismo srpske manjine, ta se obaveza praktički zanemaruje. U većini slučajeva na institucijama i na znakovima koji označavaju nazive naselja nema znakova na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu; ne postoje ni obrasci i materijali za javnu upravu na jeziku te manjine.
- 329.** I dalje je prisutan problem sporosti u registraciji i pre-registracije manjinskih škola u kojima se nastava odvija po modelu A. Registracija i dozvole za takve škole kontinuirano kasne, a Ministarstvo znanosti i obrazovanja nije aktivno po tom pitanju. Javno financiranje udžbenika i ostalog obrazovnog materijala za programe na jezicima i pismima manjina nedovoljno je. Nema dostupnih obrazovnih materijala za određene školske predmete, dok većina nastavnika nema didaktičke priručnike i obrazovne resurse.

330. Ni u 2019. nije učinjen napredak u ostvarivanju prava na reparacije pripadnika srpske nacionalne manjine žrtava ratnih zločina, uključujući i simboličke reparacije. Komemoriranje i postavljanje spomen – obilježja kojih je postavljeno tek nekoliko je problematično, odnosno takva obilježja su u većoj ili manjoj mjeri uništena ili oštećena od strane nepoznatih počinitelja.

331. Mnogi Srbi povratnici još uvijek nisu u mogućnosti ostvariti svoja imovinska prava, provesti ostavinske rasprave, ostvariti vlasništvo te uskladiti zemljišnoknjižno i katastarsko stanje zbog čega je njihova imovina i dalje izložena uzurpaciji i devastaciji.

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB